

Årsoppsummering litteratur 2023

Årsoppsummering litteratur 2023

Copyright © 2024

Kulturrådet / Arts Council Norway

Kulturdirektoratet / Arts and Culture Norway

All Rights Reserved

Utgitt av Kulturdirektoratet på vegne av Kulturrådet i kommisjon hos

Vigmostad & Bjørke AS

ISBN: 978-82-8105-165-2

Grafisk produksjon: John Grieg, Bergen

Kulturdirektoratet

Postboks 4808 Nydalen

0422 Oslo

Tlf.: +47 21 04 58 00

E-post: post@kulturdirektoratet.no

Materialet er vernet etter åndsverkloven. Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarframstilling bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor.

For mer informasjon om Kulturdirektoratets og Kulturrådets utgivelser:

www.kulturdirektoratet.no

Utgivelsen er en del av Kulturdirektoratet og Kulturrådets notatserie. Notatene i serien er som regel utarbeidet av Kulturdirektoratet, noen ganger i kraft av å være Kulturrådets sekretariat. Kulturrådet står som utgiver av notater som gjelder Norsk kulturfond. Notatserien omfatter blant annet kunnskapsoppsummeringer, interne vurderinger, mindre utredninger, statistikk og analyse, årsoppsummeringer, konferansebidrag og foreløpige forskningsresultater. Utgivelser som er utarbeidet av eksterne leverandører på oppdrag for Kulturdirektoratet eller Kulturrådet, utgis i serien Kulturrapport.

Vurderinger og konklusjoner som kommer til uttrykk i utgivelsene, gjenspeiler ikke nødvendigvis Kulturdirektoratets eller Kulturrådets oppfatninger.

Vigmostad & Bjørke AS er Miljøfyrtårn-sertifisert, og bøkene er produsert i miljøsertifiserte trykkerier.

Innhold

Del 1

Innledning	5
1.1 Kulturrådet og Norsk kulturfond	5
1.2 Litteratur i Norsk kulturfond	7

Del 2

Oppsummering av året	10
2.1 Litteraturfeltet i 2023	10
2.2 Litteraturområdet i Kulturrådet i 2023	17

Del 3

Innkjøps- og tilskuddsordningene	26
3.1 Fagutvalg og vurderingsutvalg	26
3.2 Innkjøpsordningene	28
3.3 Forsøksordning for distribusjon av kulturfondbøker til skolebibliotek	32
3.4 Om tilskuddsordningene	33
3.5 Litteraturprosjekt	34
3.6 Litteraturproduksjon	37
3.7 Litteraturformidling	43

Kilder	50
---------------	----

Innledning

Med denne oppsummeringen av 2023 ønsker Kulturrådets sekretariat å presentere tall, tendenser og utviklingstrekk fra Norsk kulturfonds tilskuddsordninger på litteraturområdet. Hensikten er å styrke kunnskapen om fondet og legge grunnlaget for dialog med søkerne og aktørene på feltet.

Rapportens første del er en kortfattet presentasjon av Kulturrådet, Norsk kulturfond og fagområdet litteratur. I rapportens andre del presenteres først en oppsummering av året på litteraturfeltet og deretter fagområdet i Norsk kulturfond i 2023, inkludert utvikling av porteføljen og særskilte satsinger. I del tre presenteres fagutvalget og vurderingsutvalgene samt innkjøpsordningene, skolebibliotekordningen og tilskuddsordningene. For hver ordning beskrives tendenser gjennom året samt utvalgenes prioriteringer og observasjoner.

Årsoppsummeringen er basert på offentlig tilgjengelige kilder som redaktørstyrte medier, pressemeldinger, utredninger og høringer, data fra innkomne søknader og rapporter, Kulturrådets og fagutvalgets referater og andre saker rådet har behandlet, årsrapporter fra vurderingsutvalgene, budsjettøknader, Kulturrådets områdeplan for litteratur med mer.

Tallmaterialet knyttet til søknader og tildelinger i denne årsoppsummeringen er hentet fra Kulturrådets og fagutvalgenes saksdokumenter og kan avvike fra endelige regnskapstall.

Tallmaterialet knyttet til søknader og tildelinger i denne årsoppsummeringen er hentet fra Kulturrådets og fagutvalgenes saksdokumenter og kan avvike fra endelige regnskapstall.

1.1 Kulturrådet og Norsk kulturfond

Kulturrådet forvalter Norsk kulturfond, som er den viktigste statlige finansieringskilden til den frie og prosjektbaserte delen av norsk kunst- og kulturliv. Kulturrådet er oppnevnt av regjeringen og fordeler gjennom sine underliggende utvalg fondets midler ut fra faglig og kunstnerisk skjønn i samsvar med fondets formål.

1. januar 2023 endret Kulturrådets administrasjon navn til Kulturdirektoratet. Rådskollegiet som forvalter Norsk kulturfond, beholdt navnet Kulturrådet. Hensikten var å rydde i rollene: Kulturdirektoratet utfører opp-

drag på vegne av de politiske myndighetene, mens Kulturrådet fatter sine vedtak på armlengdes avstand fra politikken – med sekretariattjenester fra direktoratet. I kjølvannet av navneendringen vedtok Stortinget i juni 2023 endringer i lov om Norsk kulturråd. Endringene rendyrker kulturrådsloven som en lov om «armlengdeorganet» Kulturrådet.

Kulturrådet og Norsk kulturfond har ifølge loven som formål «å stimulere samtidens mangfoldige kunst- og kulturuttrykk og å bidra til at kunst og kultur skapes, bevares, dokumenteres og gjøres tilgjengelig for flest mulig». Behovet for stabilitet og langsiktighet i kulturfeltet avveies mot behovet for endringer og nye initiativ. Gjennom rundt 40 tilskudds- og innkjøpsordninger bevilges det midler til visuell kunst, scenekunst, musikk, litteratur, tidsskrift og kritikk, kulturvern samt tverrfaglige og tverrkunstneriske uttrykk. Det gis tilskudd til kortvarige og langvarige prosjekter, arrangører, festivaler, virksomheter og arenaer som sikrer at det som skapes, når ut til publikum og bidrar til offentlige samtaler.

I Kulturrådets strategi for 2021–2024 er det valgt to satsingsområder for å sikre at rådets og fondets formål innfris: Det første er «mangfold – flere stemmer, uttrykk og estetiske praksiser». Her vises det også til kunst og kultur for og med barn og unge. Det andre satsingsområdet er «større ytringsrom – friksjonsfylte fellesskap».

↘ **Tabell 1** Avsetninger i Norsk kulturfond 2021–2023, ordinær budsjetttramme og fordeling på fagområder.^a

Fagområde	Ordinært budsjett 2021	Ordinært budsjett 2022	Ordinært budsjett 2023
Visuell kunst	75 757 000	77 261 000	81 273 000
Litteratur	181 974 000	185 586 000	205 223 000
Scenekunst	162 717 000	166 485 000	168 511 000
Musikk	351 540 000	378 518 000	398 174 000
Tverrgående og tverrfaglige ordninger	57 460 000	55 188 000	56 249 000
Kulturvern	13 384 000	13 650 000	14 358 000
Tidsskrift og kritikk	27 311 000	27 653 000	29 089 000
Forskning og utvikling	3 194 000	3 275 000	3 445 000
Ærespris og midler til Kulturrådets disposisjon	2 253 000	2 155 000	600 000
Totalt^b	875 590 000	909 771 000	956 922 000

^a I tillegg kommer omdisponerte midler, det vil si midler fra tidligere budsjettår som er tilbakeført til Norsk kulturfond fra prosjekter som ikke er gjennomført.

^b I 2023 vedtok Stortinget i revidert nasjonalbudsjett å styrke Norsk kulturfond med ekstra midler tilsvarende 20 millioner kroner. Disse midlene er inkludert i rammen for 2023.

1.2 Litteratur i Norsk kulturfond

På litteraturområdet har Kulturrådet åtte innkjøpsordninger, tre tilskuddsordninger og en ordning for innkjøp og distribusjon til skolebibliotek. Det er oppnevnt ett fagutvalg og ni vurderingsutvalg til å vurdere påmeldte titler og søknader og fatte vedtak.

Innkjøpsordningene skal legge til rette for at det blir utgitt en mangfoldig litteratur av høy kvalitet på begge målformer, og at denne litteraturen blir gjort tilgjengelig for lesere gjennom bibliotekene. Skolebibliotekordningen sørger for innkjøp og distribusjon av kulturfondbøker – det vil si bøker kjøpt inn gjennom innkjøpsordningene med midler fra Norsk kulturfond – med barn og unge som målgruppe til et utvalg skolebibliotek. Norsk kulturfonds tilskuddsordninger for litteraturprosjekt, litteraturproduksjon og litteraturformidling bidrar til at ny norsk litteratur produseres og formidles til et bredt publikum i landet.

Kulturrådet skal bidra til at litteratur på norsk gis rammevilkår som sikrer grunnleggende ytringsfrihet. Gjennom de ulike ordningene legges det til rette for at et bredt tilbud av litteratur av høy kvalitet og med ulike perspektiver blir skrevet på og oversatt til norsk, samt at denne litteraturen når ut til et bredest mulig publikum. Ordningene skal medvirke til at litteratur oversatt til norsk fra samisk og fra de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes gjøres mer tilgjengelig, og at det kan utvikles litterære prosjekter på de nasjonale minoritetsspråkene.

Tildelingsbrevet fra Kultur- og likestillingsdepartementet til Kulturdirektoratet angir den økonomiske rammen for Norsk kulturfond. På dette grunnlaget gir fagutvalgene og sekretariatet innspill til Kulturrådet, som vedtar fordelingen på fagområder og tilskudds- og innkjøpsordninger. Ved behov kan rådet foreta justeringer i de ulike fordelingsbudsjettene i løpet av året. Budsjettrammen nedenfor viser til den siste justeringen av fordelingen mellom ordninger og ligger tett på regnskapstallene for den enkelte ordningen.

▾ **Tabell 2** Budsjetttramme for fagområdet litteratur fordelt på tilskudds- og innkjøpsordninger.

Ordning	2022		2023	
	Budsjetttramme	Ekstra midler ^a	Budsjetttramme	Ekstra midler ^a
Innkjøpsordningen for oversatt litteratur	15 350 000		15 806 000	
Innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa for barn og unge ^b	6 532 000	500 000	8 116 000	
Innkjøpsordningen for nye norske tegneserier ^c	3 950 000	1 000 000	5 413 000	
Innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur – voksne automatisk	56 410 000	2 000 000	58 085 000	
Innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur – voksne selektiv	4 640 000		4 640 000	
Innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur – barn og unge automatisk	32 370 000		33 331 000	
Innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur – barn og unge selektiv	2 400 000		2 400 000	
Innkjøpsordningen for sakprosa for voksne ^b	24 551 000	2 000 000	33 280 000	
Forsøksordning med distribusjon av kulturfondbøker til skolebibliotek	5 500 000		5 500 000	
Tilskuddsordningen for litteraturprosjekt ^d	3 984 000	4 144 100	5 123 000	3 670 100
Tilskuddsordningen for litteraturproduksjon ^e	5 908 000		6 194 000	
Tilskuddsordningen for litteraturformidling ^f	15 991 000	6 000 000	18 335 000	
Frakt/distribusjon innkjøpsordningene for litteratur ^b	8 000 000		9 000 000	
Totalt	185 586 000		205 223 000	

^a Kolonnene for ekstra midler inkluderer midler avsatt til oversettelse fra samisk til norsk og til satsing på nasjonale minoritetsspråk og litteratur fra minoritetsspråklige forfattere i Norge. For 2022 er også stimuleringsmidler og midler avsatt til litteraturformidling for barn og unge inkludert.

^b 10 millioner kroner bevilget over statsbudsjettet for 2023 øremerket innkjøpsordningene for sakprosa er fordelt med 1 500 000 kroner til innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa for barn og unge, 8 000 000 kroner til innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa for voksne og 500 000 kroner til frakt/distribusjon for innkjøpsordningene for litteratur.

^c 1 million kroner fra revidert nasjonalbudsjett er fordelt til innkjøpsordningen for tegneserier.

^d Fra revidert nasjonalbudsjett er 133 000 kroner fordelt til ordningen for litteraturprosjekt. Det settes også av 500 000 kroner fra samme kilde til en satsing på prosjekter med oversettelse fra nasjonale minoritetsspråk til norsk innenfor ordningen. I tillegg kommer 2 170 100 kroner i gjenstående midler fra sak 19/19837 «Oversettelse og formidling av samisk litteratur» og 1 500 000 kroner i gjenstående midler fra sak 22/5563 «Satsing på nasjonale minoritetsspråk og litteratur fra minoritetsspråklige forfattere i Norge».

^e Økningen til litteraturproduksjonsordningen er fordelt på 1 946 000 kroner til bildebøker, 1 442 000 kroner til sakprosa for barn og unge, og 2 806 000 kroner til tegneserier.

^f 2,395 millioner kroner fra revidert nasjonalbudsjett er fordelt til *tilskuddsordningen for litteraturformidling*.

Økningen i 2023, inkludert 4,1 millioner kroner i engangsmidler fra revidert nasjonalbudsjett, er på totalt 19 637 000 kroner. Av dette er 10 millioner kroner friske midler bevilget over statsbudsjettet øremerket innkjøpsordningene for sakprosa. Økningen i faste midler utover øremerkede midler, tilsvarende en økning på 2,97 prosent, er fordelt flatt over alle ordninger på fagområdet, med enkelte unntak: *forsøksordning med distribusjon av kulturfondbøker til skolebibliotek*, de to selektive innkjøpsordningene for skjønnlitteratur og *tilskuddsordningen for litteraturprosjekt* står stille. Innenfor tilskuddsordningen for litteraturproduksjon får kategorien tegneserier et tillegg på 2,97 prosent, mens kategoriene bildebok og sakprosa for barn og unge står stille. De resterende midlene fra økningen i faste midler er i hovedsak fordelt på innkjøpsordningen for nye norske tegneserier og frakt/distribusjon for innkjøpsordningene. Midlene fra revidert nasjonalbudsjett er i hovedsak lagt på *innkjøpsordningen for nye norske tegneserier* og *tilskuddsordningen for litteraturformidling*, samt på en egen satsing på nasjonale minoritetsspråk gjennom litteraturprosjektordningen.

Betalingstabellene for innkjøpsordningene, som angir hvor mye som utbetales til forlaget og til forfatteren for et innkjøp gjennom den enkelte ordningen og etter spesifikke kriterier, ble justert opp med tilnærmet fem prosent både for forfatter og for forlag, med unntak av *innkjøpsordningen for oversatt litteratur*. Grunnet hensynet til budsjetttrammen sett opp mot påmeldingstallene var det også i 2023 nødvendig å videreføre praksisen med å avkorte forlagsutbetalingen gjennom den automatiske innkjøpsordningen for skjønnlitteratur for voksne. Taket for denne avkorting var satt til 19 prosent, og avkorting var nødvendig for de fleste påmeldingsrundene gjennom året.

Oppsummering av året

2.1 Litteraturfeltet i 2023

2023 ble et spesielt år for norsk litteratur med tildelingen av Nobels litteraturpris til Jon Fosse. Dette var første gangen prisen gikk til en nynorskforfatter, og det var nesten 100 år siden sist prisen gikk til en norsk forfatter. Regjeringen fulgte i desember 2023 opp med nyheten om at det skal opprettes et nytt tiltak som hedrer forfatteren Fosse: en årlig Fosse-forelesing med tilhørende arrangement i regi av Nasjonalbiblioteket. Der skal det også deles ut et Fosse-stipend til en oversetter av norsk litteratur.¹

2.1.1 Fortsatt utfordrende økonomisk situasjon

Rapporten *Kunst i tall 2022* viser at de samlede inntektene i litteraturbransjen gikk ned med 8 prosent fra 2021 til 2022, til 7,3 milliarder kroner i 2022.² Rapporten påpeker at selv om litteraturbransjens samlede inntekter falt fra 2021 til 2022, var inntektene i 2022 høyere enn hva trenden fra 2013 til 2019 skulle tilsi.³ Rapporten viser også at salgsinntektene utgjør den klart største delen av bransjens inntekter i Norge, med 6,9 av 7,1 milliarder kroner. Antallet titler som er meldt på Kulturrådets innkjøpsordninger, har også vært jevnt høyt de siste fem årene, med en merkbar topp i pandemiåret 2021.

Restriksjonene under pandemien i 2020–2022 førte til uforutsigbarhet og utsettelse for mange formidlingsarenaer. Forfattere og andre opphavere fikk færre formidlingsoppdrag og lavere framføringsinntekter. I 2023 ser aktivitets- og programmeringsnivået hos de fleste litteraturformidlingsarenaene ut til å være tilbake på nivå med tiden før pandemien, og publikum ser i stor grad ut til å ha vendt tilbake. Enkelte festivaler og

---

1 Kultur- og likestillingsdepartementet 2023a.

2 Stampe et al. 2023: 44–69.

3 Stampe et al. 2023: 44.

arrangører meldte om svært godt salg av billetter og festivalpass i 2023, deriblant Kapittel-festivalen.⁴ *Kunst i tall 2022* viser at fremføringsinntektene i 2022 var på 41 millioner kroner, noe som er en økning på 3 millioner fra 2021.⁵ Uviklingen på feltet tilsier en fortsatt økning i fremføringsinntekter for 2023.

Produksjonskostnadene har de siste årene økt ytterligere, og forlagene melder fortsatt om dels kraftige økninger i papir-, energi- og drivstoffpriser. Dette har blant annet ført til lavere marginer for forlagene. Sterk prisøkning på basisvarer og -tjenester har også ført til større press på økonomien til forfattere og andre opphavere. For festivalene og arrangørene har en sterk pris- og lønnsvekst de siste årene fått store konsekvenser, og kan påvirke mulighetene til å utvikle tilbudet videre. Økte reiseutgifter rammer særlig regionale festivaler og litteraturformidlingsarrangementer. Arrangørens mulighet til å satse på internasjonal utveksling og programmering, utover den regionale, påvirkes også.

2.1.2 Strømming og lydbøker

Tendensen til at litteratur i økende grad strømmes som lydbøker, har fortsatt også i 2023. Forleggerforeningens rapport for fjerde kvartal 2023 viser at totalt for året økte antallet lydboklyttinger i strømmetjenestene med 15,5 prosent fra året før. Forlagenes inntekter fra strømmetjenestene økte med 10,8 prosent til 336 millioner kroner.⁶ I 2023 var det 12,4 millioner lyttinger, der minimum 15 prosent av verket er avspilt, gjennom strømmetjenestene. Bransjettstedet *Bok365* peker i sin gjennomgang av rapporten på at antallet lyttinger fortsatt øker mer enn inntektene.⁷

De siste årene har strømmetjenestene vanligvis beregnet at rundt 30 prosent av de totale abonnementsinntektene går til dekning av driftsutgifter, mens de resterende 70 prosentene har gått til forlagene, ifølge *Bok365*. Nettavisen konkluderer med at forlagene i 2023 fikk utbetalt ca. 30 kroner per lytting. Dette gir en relativ stabil utvikling for forlagenes inntekt. Forfatterne er gjennom den nye normalkontrakten for lydbøker garantert en royalty på rundt elleve kroner per boklytting, noe som i 2023

---

4 Rekordhøyt forhåndssalg til Kapittel 2023.

5 Stampe et al. 2023: 61.

6 Den norske forleggerforening 2023c.

7 Neraal 2024.

gir en royalté til forfatteren på rundt 37 prosent av forlagets inntekt per lytting.⁸

Samtidig som antallet lyttinger i strømmetjenestene og salget av e-bøker øker, ser man en fortsatt nedgang i salget av papirbøker. Tallene fra Forleggerforeningen for 2023 viser at forlagsinntektene fra allmennmarkedet, inklusive strømming, gikk opp 1,6 prosent i 2023 sammenlignet med samme periode i 2022. Samtidig har antallet solgte fysiske bøker falt med 5,4 prosent for innbundne bøker og 2,3 prosent for pocketbøker. Forlagsinntektene fra innbundne bøker falt 2,4 prosent, mens de økte 2,4 prosent for pocket. Det samlede salget av antall papirbøker viste en nedgang på 4,4 prosent fra året før.⁹

Det vil i tiden fremover være viktig for Kulturrådet å følge utviklingen på lyd- og strømmefeltet. Ett interessant spørsmål er om lyttingen vil bli mer konsentrert om et mindre antall titler og sjangre. Et annet er hvordan inntektsstrømmene endres i et marked stadig mer dominert av strømming, og hvordan denne endringen påvirker utgiveres, forfatteres og andre opphaveres økonomi. Hvilken betydning strømming og digitalisering vil ha på barn og unges lesing, er også et aktuelt spørsmål.

2.1.3 Ny boklov

8. juni 2023 ble forslaget til den nye bokloven, Prop. 82 L (2022–2023) *Lov om omsetning av bøker*, debattert og vedtatt i Stortinget.¹⁰ Lovens formål er å legge til rette for bredde, mangfold og kvalitet i litteraturen som utgis i Norge. Den skal også sikre at alle i landet har god tilgang til denne litteraturen, og den gjelder for omsetning av bøker som utgis av norske utgivere for salg gjennom norske forhandlere. Loven pålegger utgivere å sette en fastpris for salg til sluttkundene for hvert publiseringsformat av en bok, og fastslår at «Fastprisen gjelder for utgivere og forhandlere i tolv måneder for hvert format fra første gang formatet av boka utgis.»¹¹ Dette kalles rullerende fastpris.

Bokloven trådte i kraft 1. januar 2024. Forskrift om omsetning av bøker, bokforskriften, som utfyller og presiserer bokloven, trådte i kraft samme

---

8 Neraal 2024.

9 Den norske forleggerforening 2023c.

10 Prop. 82 L (2022–2023) *Lov om omsetning av bøker (bokloven)* 2023.

11 *Lov om omsetning av bøker (bokloven)* 2023.

dato. Enkelte deler av loven vil likevel tre i kraft noe senere.¹² Dette gjelder blant annet paragrafen om plikt til å tilby og levere digitale lydbøker, som skal virke fra 1. januar 2025. I tillegg vil paragrafen om innkjøpsrabatt (avanseregulering) tre i kraft først etter at Kultur- og likestillingsdepartementet har fulgt opp Stortingets anmodning om en ekstern gjennomgang av dette temaet. Beslutningen om fastpris for lærebøker for høyere utdanning og fagbøker for profesjonsmarkedet skal følges opp med en ekstern utredning i 2024. Departementet vil komme tilbake til hvordan de øvrige beslutningene skal følges opp, inkludert dem som gjelder universell utforming av lydbøker, regulering av strømmemarkedet og en tvisteløsningsnemnd – samt en vurdering av boklovens virkning i markedet.

I sitt høringssvar til bokloven i november 2022 understreket Kulturrådet betydningen av samspillet mellom ulike språk- og litteraturpolitiske virkemidler.¹³ Rådet påpekte viktigheten av at de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes også må omfattes av loven. Kulturrådet støttet i sitt høringssvar inkluderingen av litteratur på de samiske språkene i forslaget til ny boklov, men pekte på behovet for at det samiskspråklige litteraturfeltets logikk og premisser må ligge til grunn for hvordan loven skal virke. I januar 2023 gikk Kulturrådet og Språkrådet ut med en felles oppfordring om at minoritetsspråk tas inn i den nye bokloven – for «blir dei nasjonale minoritetsspråka inkluderte i lova, vil det bidra til framvekst og tilgjengeleggjering av litteratur på dei minste og mest truga språka våre».¹⁴ I boklovens formål heter det at den skal «bidra til å styrke skriftkulturen for bokmål, nynorsk, de samiske språkene og de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes». Den gjelder omsetning av bøker som «utgis på bokmål, nynorsk, samiske språk eller de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes».

2.1.4 Avtaleverk

Bokloven slår fast at «representanter for forfattere, illustratører og oversettere kan samarbeide om normalkontrakter med utgivere eller representanter for utgivere».¹⁵ Normalkontraktene kan inneholde bestemmelser om honorarsatser for forfattere og illustratører, provisjonsatser for deres

---

12 Bokloven – hva skjer videre? 2024. (Det vises til denne nettsiden for innholdet i resten av dette avsnittet.)

13 Kulturrådet 2022.

14 Løvåsen og Wetås 2023.

15 Lov om omsetning av bøker (bokloven) 2023.

agenter og oversetterhonorarer. Kulturrådet ser det som svært positivt at også illustratørene rett til å kunne samarbeide med utgivere om standardkontrakter med dette lovfestes.

Forhandlingene om en ny normalkontrakt for skjønnlitteratur mellom de tre skjønnlitterære skribentorganisasjonene – Norske barne- og ungdomsbokforfattere (NBU), Forfatterforbundet og Den norske Forfatterforening – og Forleggerforeningen ble gjenopptatt i januar 2023. Mot slutten av året kom det likevel til et nytt brudd. De tre skribentorganisasjonene ba 14. desember om at det skulle nedsettes et tvisteutvalg for å behandle punkter i normalkontrakten det er uenighet om. Det dreier seg blant annet om praksis for beregning av royalty. Forfatterorganisasjonene krevde at tvisteutvalget sammensettes av et likt antall medlemmer fra forfattersiden og forleggersiden og et nøytralt medlem.¹⁶ Det var lagt opp til tvistemøter våren 2024.

Selv om forhandlingene om ny normalkontrakt ikke ble ferdigstilt, fortsatte arbeidet mellom skribentorganisasjonene og Forleggerforeningen om et KI-appendiks til den nåværende normalkontrakten. Formålet med appendikset er å sikre at en forfatters verk kun benyttes på de måtene som er dekket i den gjeldende normalkontrakten. De kom til enighet om KI-appendikset i februar 2024.¹⁷

2.1.5 Kunstig intelligens

2023 var året da generativ kunstig intelligens, med ChatGPT i førersetet, virkelig gjorde seg bemerket som en faktor også på kunst- og kulturfeltet. Som en kunstform basert på språk berøres litteraturen sterkt av utviklingen på dette området, og både forfattere og oversettere påvirkes. Det samme gjelder illustratørene og tegneserieskaperne som jobber med den visuelle litteraturen. Utgiver- og opphaverorganisasjonene jobber blant annet med å se på hvordan opphavsrett og ideelle rettigheter best ivaretas i møte med kunstig intelligens. Bruken av opphavsrettslig beskyttede tekster til å trene språkmodeller er et sentralt tema.

Forleggerforeningen sendte i november et notat med fakta og råd og en oppsummering av regelverket rundt bruk av kunstig intelligens til sine medlemmer.¹⁸ Skribentorganisasjonene NBU, Forfatterforeningen, Forfatterforbundet, Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening

---

16 Den norske Forfatterforening 2023a, Den Norske Forleggerforening 2023a.

17 Den norske Forfatterforening 2024.

18 Den Norske Forleggerforening 2023b.

(NFFO) og Norsk Oversetterforening gikk i oktober sammen om et opprop i *Aftenposten* under overskriften «Stjeler de språket vårt, stjeler de også kulturen vår». Målet var å få norske politikere til å ta kunstig intelligens og norsk språk- og kulturarv på alvor.¹⁹ Grafill viste i sitt hørings svar om EUs digitalmarkedsdirektiv og nett- og videresendingsdirektiv til at «visuelle skapere er en særlig utsatt gruppe når det kommer til utvikling og bruk av generativ kunstig intelligens». Organisasjonen mener at dette ikke bare er et økonomisk problem for den enkelte illustratør, men at det kan føre til et kulturelt og kunstnerisk fattigere samfunn.²⁰ I desember ba Kultur- og likestillingsdepartementet Nasjonalbiblioteket sette i gang et forskningsprosjekt som skal undersøke verdien av opphavsrettslig beskyttet materiale i trening av norske generative språkmodeller. Når prosjektet er gjennomført, skal Nasjonalbiblioteket vurdere grunnlaget for en eventuell kompensasjonsordning for norske rettighetshavere og eventuelt utarbeide forslag til en slik ordning.²¹ Språkrådet avsluttet året med å kåre «KI-generert» til årets nyord.

2.1.6 Kunstnarkår

Regjeringen lanserte i juni stortingsmeldingen *Kunstnarkår*. «Like viktig som sterk statleg finansiering, er å framleis sikre den kunstnarlege fridomen og yringsfridomen, og ei ryddig forvaltning på armlengds avstand frå styresmaktene. Kunsten skal vere fri, òg til å kritisere makta. Det er grunnleggande viktig, ikkje minst i tida vi lever i no», uttalte daværende kultur- og likestillingsminister Anette Trettebergstuen ved lanseringen.²²

Kunstneres rett til rimelig betaling var noe av det som særlig ble framhevet i meldingen. I etterkant av kunstnermeldingen reagerte Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening på at sakprosaforfatterne ble omtalt som «aktører i kunstens randsone».²³ Forfatterforbundet framhevet det som særlig positivt at det ble lagt opp til endringer i forskriften om statens stipend og garantiinntekter for kunstnere, noe som vil gjøre at flere organisasjoner får rett til å oppnevne medlemmer til stipendkomiteene.²⁴ De fleste opphaverorganisasjonene, blant annet Forfatterforeningen,

---

19 Tjønn et al. 2023.

20 Grafill 2023a.

21 Kultur- og likestillingsdepartementet 2023c.

22 Kultur- og likestillingsdepartementet 2023b.

23 Vestbø 2023, Fatland et al. 2023.

24 Zupin 2023.

uttrykte glede over at det så tydelig ble sagt at arbeidsstipendene i Statens kunstnerstipend skal vernes og styrkes, og at det skal tas grep for å sikre at forfattere får skikkelig betalt for jobben de gjør.²⁵ Styrkingen av stipendhjemlene ble fulgt opp av regjeringen i oktober, i statsbudsjettet for 2024, med 44 nye stipendhjemler til Statens kunstnerstipend.²⁶

2.1.7 Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Sannhets- og forsoningskommisjonen, nedsatt for å granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner, avga sin rapport til Stortinget 1. juni 2023.²⁷ Kulturrådet vil aktivt følge opp denne viktige rapporten framover, ikke minst med tanke på funn og innspill som har med språk og litteratur å gjøre. I rapporten pekes det blant annet på at det kun er norskspråklig litteratur som omfattes av Kulturrådets innkjøpsordninger, mens samiskspråklig litteratur faller utenfor.

2.1.8 Leselyst

Regjeringen varslet allerede i Hurdalsplattformen 2021²⁸ at leselyst er et av dens kulturpolitiske satsingsområder. Statsbudsjettet for 2023 ga en økning i tilskuddet til litteratur- og leselysttiltak på 10,6 millioner kroner. Midlene skulle blant annet gå til organisasjonene Leser søker bok, Foreningen !les og Norsk barnebokinstitutt. I tillegg ble det lovet en ny leselyststrategi og økte prosjekt- og utviklingsmidler til biblioteksektoren. Arbeidet med leselyststrategien pågikk gjennom hele 2023. Det var høy aktivitet med høringer, innspillsrunder, møter og seminarer i regi av både politiske myndigheter, partier og av organisasjonene og aktørene på feltet.

Kulturrådet understreket i sin budsjettsøknad for 2024, oversendt Kultur- og likestillingsdepartementet 1. mars 2023, at en videre satsing på Kulturrådets skolebibliotekordning burde være et sentralt virkemiddel i en leselyststrategi. Ordningen er et eksempel på hvordan man med relativt små summer kan styrke allerede eksisterende virkemiddelapparat som skolebibliotek, og nå ut til svært mange barn og unge.

---

25 Den norske Forfatterforening 2023b.

26 Den norske Forfatterforening 2023c, Prop. 1 S (2023–2024) For budsjettåret 2024 under Kultur- og likestillingsdepartementet 2023.

27 Sannhets- og forsoningskommisjonen.

28 Hurdalsplattformen. For en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet 2021–2025 2021.

I sitt høringsinnspill til leselyststrategien i mai 2023 konsentrerte Kulturrådet seg om å løfte fram to tiltak for å bidra til lesing og leselyst.²⁹ Det første handler om å utjevne de store forskjellene i barns tilgang til litteratur gjennom en styrking av skolebibliotekordningen. Kulturrådet ønsker å fylle skolebibliotekene med oppdaterte boksamlinger og gi flere barn og unge et reelt valg om å velge lesing og litteratur. Det andre tiltaket er å styrke innkjøpsordningen for tegneserier. Tegneserier ligger ofte på topp på bibliotekenes utlånslist, og de er gjerne veien inn i litteraturen for barn og ungdom og personer som har lese- og skrivevansker, eller som har norsk som andrespråk. Avslutningsvis ble det understreket at en forutsetning for lesing er at det finnes et godt utvalg bøker på ditt eget språk. En leselyststrategi må derfor inneholde tiltak som gir et betydelig løft for utgivelse og tilgjengeliggjøring av bøker på samiske språk og nasjonale minoritetsspråk.

2.1.9 Ungdomslitteratur og tegneserier på agendaen

Høsten 2023 ble det rettet oppmerksomhet mot den synkende produksjonen av nye norske ungdomsbøker. Tidsskriftet *Periskop* viste i artikkelen «Kriseår for norsk ungdomslitteratur» til at antallet ungdomsbøker gitt ut på norske forlag på få år er halvert.³⁰ Den synkende produksjonen av litteratur for ungdom gjenspeiles i antall påmeldinger og søknader til Kulturrådets ordninger. I november førte det stramme budsjettet og den lave innkjøpsprosenten i innkjøpsordningen for nye norske tegneserier til at *Periskop* publiserte saken «Tegneserier: 60 % har fått avslag fra innkjøpsordningen», der det blant annet ble lagt vekt på betydningen av tilgjengelige tegneserier i bibliotekene for barn og unges leselyst.³¹ Begge disse sakene viser hvor stort behovet er for en leselyststrategi som tar barn og unges lesing og tilgang til god og aktuell litteratur på alvor.

2.2 Litteraturområdet i Kulturrådet i 2023

Gjennom Norsk kulturfonds ordninger for litteratur legges det til rette for at en mangfoldig og representativ litteratur av høy kvalitet blir produsert,

---

29 Kulturrådet 2023c.

30 Nystøyl 2023a.

31 Nystøyl 2023b.

utgitt og formidlet – og at den når ut til et bredest mulig publikum gjennom bibliotekene.

Norsk kulturfonds totale budsjетtramme på litteraturområdet ble i januar 2023 vedtatt til 201 millioner kroner. Av dette utgjorde innkjøpsordningene, inkludert skolebibliotekordningen og frakt og distribusjon av kulturfondbøker, 174,6 millioner kroner. Innenfor denne budsjетtrammen kom det i tillegg 4,1 millioner kroner i ekstra midler tilført over revidert nasjonalbudsjett i mai, slik at samlet budsjетtramme for litteratur i 2023 kom på rundt 205 millioner kroner.

Til tilskuddsordningene kom det inn 1000 søknader. 602 tiltak og prosjekter mottok tilskudd. Den store økningen i antall søknader og tilskudd skyldes i hovedsak den nye skolebibliotekordningen, som hadde oppstart fra 2024. 661 av søknadene og 380 av vedtakene om tilskudd gjaldt denne ordningen. Søknadstallet til de ordinære tilskuddsordningene har i 2023 vært på omtrent samme nivå som tidligere år. Litteraturformidlingsordningen hadde en liten oppgang, og her kom 24 prosent av søknadene fra nye søkere. Balansen mellom å skape forutsigbarhet for søkere som har fått tilskudd over tid, og ønsket om å støtte nye tiltak innenfor ordningen er krevende. Til prosjektordningen kom det for første gang inn to søknader for utgivelse av litteratur på kvensk. Det var en generell økning i prosjekter som inkluderte minoritetsspråklige forfattere bosatt i Norge, eller prosjekter som på annet vis var rettet mot rekruttering av litterære stemmer som vil bidra til å utvide mangfoldet i norsk litteratur.

Innenfor innkjøpsordningene var det til sammen 1186 titler til behandling, og 666 bøker ble innkjøpt. Samlet påmelding til innkjøpsordningene gikk litt opp fra 2022, med en økning innenfor de fleste skjønnlitterære ordningene, særlig tegneserieordningen, og en liten nedgang innenfor sakprosa for voksne. Det er en positiv utvikling for visuell litteratur i alle ordningene, og det er et godt tilfang av søknader om innkjøp og produksjon av bøker for barn og unge og for formidlingen av disse. For litteratur på nynorsk er det få omsøkte prosjekter til produksjonsordningen og enkelte av innkjøpsordningene.

2.2.1 Stramme budsjетtrammer og friske midler

Det har lenge blitt satt søkelys på de pressede budsjетtrammene for flere av Kulturrådets litteraturordninger. Innkjøpsordningene er under jevnt stort press, og de siste årene gjelder dette særlig innkjøpsordningene for sakprosa og tegneserier og den automatiske innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for voksne. Behovet for økte midler særlig til ordningene

for sakprosa og tegneserier har vært løftet politisk av organisasjonene på feltet og i Kulturrådets budsjettsøknader.

Med ti millioner kroner i friske midler bevilget over statsbudsjettet for 2023 startet året med bedre rammer for innkjøpsordningene for sakprosa. Dette bidro til at innkjøpsprosenten for sakprosa for voksne gikk opp fra 27 prosent i 2022 til 34 prosent i 2023, mens innkjøpsprosenten for sakprosa for barn og unge gikk opp fra 42 prosent i 2022 til 55 prosent i 2023. Innkjøpsordningen for tegneserier fikk ingen styrking over statsbudsjettet for 2023, men ble tilført en million kroner i engangsmidler fra ekstramidlene Norsk kulturfond fikk over revidert nasjonalbudsjett. Det hindret et større fall i innkjøpsprosenten, som endte med å gå ned fra 48 prosent i 2022 til 43 prosent i 2023.

Den automatiske innkjøpsordningen for skjønnlitteratur for voksne har hatt en sterk økning i antall påmeldinger de siste årene uten at det har vært rom for å øke budsjetttrammen tilsvarende. Det har derfor vært innført en avkorting av betalingen til forlagene gjennom ordningen fra 2021. I 2023 var maks avkorting til forlagene på 19 prosent, mot 22 prosent i 2022. Det var nødvendig med maksavkorting for fem av seks påmeldingsrunder i løpet av året. For årets siste påmeldingsrunde var det ikke nødvendig å foreta avkorting.

I perioden 2020–2022 var koronastimuleringsmidlene viktige for at flere bøker kunne kjøpes inn og flere prosjekter støttes. Fra 2023 har tilgangen til stimuleringsmidler bortfalt, noe som har påvirket både innkjøpsprosenten og handlingsrommet for tilskuddsordningene. De pressede rammene til *tilskuddsordningen for litteraturformidling* gjør at balansegangen mellom å skape forutsigbarhet for eksisterende tilskuddsmottakere og å støtte nye tiltak er en tilbakevendende problemstilling.

I budsjettsøknaden for 2024 løftet Kulturrådet igjen fram innkjøpsordningen for tegneserier som en prioritert ordning for økning – sammen med et ønske om et betydelig løft for skolebibliotekordningen, som gikk over fra en forsøksordning til en permanent ordning fra 2024, med søknadsfrist høsten 2023. Det ble søkt om 18 millioner kroner i økning til skolebibliotekordningen og 3 millioner kroner i økning til tegneserieordningene (innkjøp og produksjon). Det ble særlig lagt vekt på ordningenes betydning for leselyst og for barn og unges tilgang til god og aktuell litteratur.

I forslaget til statsbudsjett for 2024, som ble lagt fram i oktober 2023, lå det inne et forslag om fem millioner kroner til skolebibliotek og to millioner kroner til tegneserieordningene. I budsjettforliket med SV i desember ble dette økt med ytterligere to millioner kroner til innkjøpsordningen for tegneserier. En slik økning er svært gledelig, ikke minst for tegneserieordningene, som med dette nesten vil få doblet budsjettet for innkjøp av nye

norske tegneserier til folkebibliotekene. Aktørene på tegneseriefeltet har lenge jobbet for en slik økning og reagerte med stor lettelse og glede. «Dette sikrer fremtiden til en tegneseriebransje i vekst», slo Grafill fast i en nyhetssak i desember 2023.³²

2.2.2 Skolebibliotek – fra prøveprosjekt til permanent ordning

Kulturrådet har i perioden 2020–2023 hatt en forsøksordning for kulturfondbøker til skolebibliotek, som også blir omtalt i rapportens tredje del. Gjennom ordningen har barn og unge på 200 skoler fått tilgang til et variert og aktuelt utvalg av nye norske bøker gjennom skolebiblioteket. Ordningen har omfattet bøker med barn og unge som målgruppe fra innkjøpsordningene for ny norsk skjønnlitteratur, innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa og innkjøpsordningen for nye norske tegneserier. Forsøksordningen har vært evaluert fortløpende og er tatt svært godt imot hos brukerne og i hele litteraturfeltet, med bred støtte for en utvidelse og videreføring i en permanent ordning. Sluttrapporten viser at langt de fleste skolene melder om stor økning i antallet utlånte bøker. Flere elever enn før låner bøker, de som allerede lånte bøker, låner nå flere, og elevene låner et større mangfold av bøker. Tiden elevene bruker til lesing, har økt hjemme og særlig på skolen.

I juni 2023 vedtok Kulturrådet å videreføre forsøksordningen i en permanent ordning fra 1. januar 2024: *Kulturrådets skolebibliotekordning – innkjøp og distribusjon av kulturfondbøker til skolebibliotek*.³³ Budsjettet for forsøksordningen ble videreført for den nye, faste ordningen, og den omfatter innkjøp og distribusjon av titler fra de samme innkjøpsordningene som forsøksordningen. Det kreves fortsatt at søkere har en plan for formidling, et budsjett som sikrer en personalressurs knyttet til skolebiblioteket, og et bibliotek som ligger på skolens område. Deltakelse i ordningen vil gjelde for en periode på tre år før ny utlysning. Ordningen skal være en styrking av det tilbudet som allerede finnes på skolene. Ved utlysningen av den nye, permanente ordningen høsten 2023 ble det lagt vekt på geografisk fordeling, nasjonalt og innenfor fylker og kommuner, og nærhet til nærmeste folkebibliotek.

Med den øremerkede økningen på fem millioner kroner som kom i forslaget til statsbudsjett for 2024, økes rammene for den nye skolebi-

---

32 Grafill 2023b.

33 Kulturrådet 2023b.

blibotekordningen til 10,5 millioner kroner. Dette tilsier at nesten dobbelt så mange skolebibliotek kan inkluderes i ordningen. Til utlysningen til den nye, permanente skolebibliotekordningen kom det inn 661 søknader. 380 skoler ble valgt ut til å delta i perioden 2024–2026.

Kulturrådet hadde i sin budsjettøknad for 2024 søkt om 18 millioner kroner for å kunne utvide ordningen fra 200 til opp mot 700 skolebibliotek og også inkludere den oversatte litteraturen. Oversatt litteratur gir unge lesere tilgang til internasjonale impulser, og den er viktig både for mangfoldet i den norske litteraturen og for at barn og unge får en videre kunnskaps- og opplevelshorisont. Kulturrådet har i sin budsjettøknad for 2025 derfor søkt om ytterligere 13 millioner kroner. Dette vil gjøre det mulig å nå så mange som 200 000 elever med gode og oppdaterte boksamlinger.

2.2.3 Utvikling og tilpasning av ordningene

Gjennomgangen av ordningene på litteraturområdet i etterkant av utredningen *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet* (Høgskulen i Volda, 2020) har stått sentralt i 2023.³⁴ Arbeidet bygger på omfattende dialog og samarbeid med de relevante organisasjonene og aktørene på litteraturfeltet gjennom blant annet kontaktutvalget for innkjøpsordningene. Godt samarbeid, oppslutning om og balanse i ordningene er avgjørende for at de skal fungere mest mulig hensiktsmessig. I 2023 ble justerte retningslinjer tatt i bruk for flere ordninger.

Nye retningslinjer for innkjøpsordningen for nye norske tegneserier ble gjort gjeldende fra 2023, med første søknadsfrist i mars. Samtidig ble antallet søknadsfrister utvidet, slik at det nå kan søkes på ordningen fire ganger i året i stedet for to. Med innføringen av flere søknadsrunder vil tegneseriene som kjøpes inn, komme raskere ut til leserne i bibliotekene. Det åpnes også opp for at forlag som søker på ordningen, kan velge om de vil søke med trykkeklar fil eller med ferdig bok. I tillegg er det gjort enkelte mindre endringer, blant annet en justering av definisjonen av tegneserier for å inkludere mer eksperimentelle serier.

Innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa for barn og unge fikk vedtatt justerte retningslinjer i januar 2023. Det ble kun gjort mindre justeringer. *Tilskuddsordningen for litteraturformidling* fikk en justering i retningslinjene for søknadskategorien «formidlingsvirksomhet», der mange søkte uten at de tilfredsstilte kravene.

---

34 Halvorsen et al. 2020.

2.2.4 Særskilte satsinger – nasjonale minoritetsspråk

Arbeid med mangfold og nye søkere har vært prioritert på fagområdet i 2023. Innenfor *tilskuddsordningen for litteraturprosjekt* ble det satt av 500 000 kroner til en øremerket satsing på oversettelse fra nasjonale minoritetsspråk (kvensk, romani og romanes) til norsk. Som en del av denne satsingen kan nå titler oversatt fra nasjonale minoritetsspråk også meldes på innkjøpsordningene, på samme måte som litteratur oversatt fra samiske språk. Slik blir disse bøkene tilgjengeliggjort for lesere over hele landet. Satsingen kommer i forlengelsen av satsingen på nasjonale minoritetsspråk og litteratur fra minoritetsspråklige forfattere i Norge gjennom litteraturprosjektordningen fra 2022. Da ble 1,9 millioner kroner satt av til en satsing på litteratur på nasjonale minoritetsspråk og fra minoritetsspråklige forfattere i Norge. Da den nye satsingen ble offentliggjort, omtalte Sigbjørn Skåden, rådsmedlem og leder i faglig utvalg for litteratur, dette som en viktig videreføring av Kulturrådets prioritering av minoritetsspråkene. Han uttrykte et håp om at satsingen vil skape en ramme for minoritetsspråkene som kan medvirke til en tiltrengt styrking av skriftkulturen for både kvensk, romani og romanes.³⁵ Med den nye satsingen har *tilskuddsordningen for litteraturprosjekt* og innkjøpsordningene for ny, norsk litteratur fått justerte retningslinjer som gjøres gjeldende fra og med 2024.

2.2.5 Dialog og innspill

Faglig utvalg for litteratur ved utvalgsleder og sekretariat gjennomfører jevnlig informasjon- og dialogmøter med organisasjonene på litteraturfeltet gjennom kontaktutvalget for innkjøpsordningene. På møtene blir blant annet pågående gjennomganger av ordningene presentert og diskutert. I 2023 ble det gjennomført to møter i kontaktutvalget, i mai og oktober. I tillegg gjennomfører Kulturrådet årlige digitale dialogmøter om innkjøpsordningene. Dette er åpne møter for alle aktører på feltet, men særlig rettet mot forlagene. Lederne for vurderingsutvalgene for innkjøpsordningene presenterer fjorårets arbeid i utvalgene, svarer på spørsmål og tar imot innspill knyttet til ordningene, sammen med sekretariatet. I 2023 ble dialogmøtene avholdt digitalt over to dager i april. I forkant av møtene utarbeider vurderingsutvalgslederne i samarbeid med sekretariatet årsrapporter for hvert vurderingsutvalg, hvor relevant statistikk og tendenser blant årets titler beskrives. Årsrapportene publiseres på

---

35 Kulturdirektoratet 2023b.

Kulturrådets nettsider i forkant av møtene. I 2023 ble det også gjennomført et kontaktmøte med Sametingets administrasjon. Fagområdet litteratur i Kulturrådet har også et eget informasjonsbrev om innkjøpsordningene rettet mot utgivere som søker om innkjøp. Det ble for første gang gjennomført to runder med digitale, individuelle veiledningsmøter (*speed date*-møter) for søkere til de selektive skjønnlitterære innkjøpsordningene i forkant av søknadsfristen – og en rekke tilsvarende møter for søkere til den nye skolebibliotekordningen.

2.2.6 Kunnskapsproduksjon

Utredningen *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet*, gjennomført av Høgskulen i Volda i 2020, har gitt et bredt og godt kunnskapsgrunnlag for gjennomgang og utvikling av Kulturrådets litteraturordninger. Denne gjennomgangen pågår fortsatt. Det har derfor ikke vært igangsatt noen nye, større utredninger eller evalueringer på fagområdet litteratur. Det har vært utarbeidet to underveisevalueringer og en intern sluttrapport for forsøksordningen for distribusjon av kulturfondbøker til skolebibliotek. Arbeidet er utført for Kulturrådet av Kulturdirektoratets avdeling for kulturalyse.

I 2023 ble det også vedtatt et forprosjekt om litteratur og strømming. Til grunn for arbeidet ligger blant annet spørsmålet om hvordan Kulturrådet bør forholde seg til lydbøker, og hvordan veksten i strømming av litteratur som lyd vil kunne påvirke bruken av det trykte bokmediet og i neste omgang de etablerte innkjøpsordningene og øvrige litteraturordninger. Forprosjektet skal kartlegge og sammenfatte den kunnskapen som allerede finnes på feltet, identifisere spørsmål og utfordringer som er særlig relevante for Kulturrådet og diskutere videre kunnskapsbehov. Det åpnes for at forprosjektet kan videreføres i en andre fase hvis det viser seg at det er behov for mer inngående kunnskap. Forprosjektet gjennomføres for Kulturrådet av Kulturdirektoratets avdeling for kulturalyse med ferdigstillelse i 2024.

2.2.7 Fremtidsutsikter

Kulturrådet har i sin strategi for perioden 2021–2024 lagt særlig vekt på mangfold, utvidet yringsrom og nye søkere i arbeidet med ordningene i Norsk kulturfond. Dette arbeidet vil videreføres og videreutvikles i 2024 og framover for litteraturordningene. Faglig utvalg for litteratur har i strategiperioden særlig konsentrert seg om utviklingen av arbeidet med litteratur på og fra de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes,

om litteratur av minoritetsspråklige forfattere i Norge og om å fortsette arbeidet med samisk litteratur. I forlengelsen av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport vil ikke minst arbeidet med samiskspråklig litteratur bli viktig. Arbeidet med litteraturordningene med tanke på opphavere, utøvere og publikum med funksjonsnedsettelse vil også kreve økt oppmerksomhet framover.

Ved utgangen av 2023 gjensto gjennomganger av to litteraturordninger i etterkant av utredningen *Logikker i strid*. Justerte retningslinjer for innkjøpsordningen for oversatt litteratur ble ferdigstilt på nyåret 2024, mens gjennomgangen av tilskuddsordningen for litteraturproduksjon er forventet ferdigstilt i 2024. Innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur fikk større endringer etter gjennomgangen i 2020. Her har særlig de små forlagene pekt på at enkelte av disse endringene kan slå uheldig ut for mindre utgivere med sårbar økonomi. Forleggerforeningens utvalg for små forlag har blant annet gjennom brev til Kulturrådet bedt om at de skjønnlitterære ordningene gjennomgås på nytt, med særlig vekt på de selektive innkjøpsordningene for skjønnlitteratur. En ny gjennomgang av de skjønnlitterære innkjøpsordningene ble derfor varslet ved utgangen av 2023. Dette arbeidet vil bli viktig i tiden framover.

Den nye bokloven, som trådte i kraft 1. januar 2024, er viktig også for Kulturrådets ordninger på litteraturområdet. Den er aktuell med tanke på nasjonale minoritetsspråk og samisk språk og litteratur, justeringer knyttet til normalkontraktbestemmelser for illustratører og spørsmål knyttet til produksjon og distribusjon av lydbøker. Per i dag er ikke lydbøker inkludert i Norsk kulturfonds ordninger, men strømming og lyd er et område Kulturrådet ønsker å følge med på. Forprosjektet om litteratur og strømming som ferdigstilles i 2024, og en eventuell videreføring av dette, vil kunne gi viktige bidrag. Et annet aspekt er det språkpolitiske potensialet i økt produksjon og tilgjengeliggjøring av lydbøker på samisk og de nasjonale minoritetsspråkene. Kulturrådet understreket i sitt høringssvar til bokloven at tilgjengelige lydbøker på samiske språk og nasjonale minoritetsspråk vil være et viktig språkpolitisk grep. Hvilken rolle Kulturrådet kan spille på dette området, kan det være aktuelt å se på framover.

Arbeidet med leselyst og skolebibliotek har stått sentralt gjennom hele 2023, men vil ikke ha mindre betydning framover. I sin budsjettsoknad for 2025, oversendt Kultur- og likestillingsdepartementet 1. desember 2023, har Kulturrådet bedt om en ytterligere økning til skolebibliotekordningen på 13 millioner kroner, for å kunne inkludere langt flere skoler og skolebarn enn i dag, og et bredere utvalg bøker.

Den gode formidlingen av litteratur er også av stor betydning. Kulturrådet har derfor prioritert å søke om en økning på ti millioner kro-

ner til *tilskuddsordningen for litteraturformidling*. Ordningen har en stor andel søkere som programmerer helt eller delvis for barn og unge. Den er derfor en viktig kanal for formidling av leseglede og leselyst til barn, unge og voksne over hele landet. Gjennom ordningen møter barn og unge litteraturen på et mangfold av arenaer, det være seg på større festivaler eller i mindre og nære format på bibliotek eller skoler. Dette er viktige arenaer for litteratur, mangfold og ytringsrom både lokalt og nasjonalt.

Også utviklingen innenfor kunstig intelligens vil kunne få betydning for litteraturordningene i Norsk kulturfond. Dette området, også omtalt i årsoppsummeringens del 1, vil Kulturrådet følge nøye med på fremover.

Innkjøps- og tilskuddsordningene

Innkjøps- og tilskuddsordningene utgjør Kulturrådets viktigste virkemidler for å nå målene på litteraturfeltet. Fagområdet litteratur har i 2023 hatt åtte innkjøpsordninger, tre tilskuddsordninger og en forsøksordning for innkjøp og distribusjon av kulturfondbøker til utvalgte skolebibliotek, som ble gjort permanent fra og med 2024. For fagområdet litteratur er det i perioden 2022–2023 oppnevnt ett fagutvalg. I samme periode er det oppnevnt ni vurderingsutvalg. I tottrinnsystemet i Norsk kulturfond er det først sekretariatet som foretar en formell og kunstfaglig vurdering av søknadene til tilskuddsordningene og gir en innstilling. Deretter vurderes søknadene av fagutvalgene, som fatter vedtak. For innkjøpsordningene kontrollerer Kulturrådets sekretariat at søknadene om innkjøp fyller de formelle kravene. Deretter vurderes de påmeldte titlene av vurderingsutvalgene, som fatter vedtak. Utvalgene er oppnevnt av rådet for to år om gangen.

3.1 Fagutvalg og vurderingsutvalg

3.1.1 Faglig utvalg for litteratur

Faglig utvalg for litteratur består av seks medlemmer som samlet har en bred kompetanse og solid erfaring fra ulike roller og funksjoner på litteraturfeltet. Utvalget behandler ordningene for litteraturprosjekt, litteraturproduksjon, litteraturformidling og skolebibliotek, og de fatter vedtak i alle enkeltsaker unntatt innkjøpsordningene. For tilskuddsordningen for litteraturproduksjon behandler fagutvalget søknader om tilskudd til produksjon av sakprosa for barn og unge, mens søknader til produksjon av bildebøker og tegneserier behandles av vurderingsutvalg, som gir sin innstilling om tilskudd til fagutvalget. Fagutvalget utformer også forslag til endring av retningslinjer og prinsipielle avklaringer for innkjøps- og tilskuddsordningene.

I perioden 2022–2023 har faglig utvalg for litteratur bestått av disse seks medlemmene:

- Sigbjørn Skåden (f. 1976), leder, Troms og Finnmark. Forfatter og medlem av Kulturrådet fra 2022.
- Ragnar Aalbu (f. 1966), Viken. Illustratør og forfatter.
- Ingrid Greaker Myhren (f. 1962), Viken. Litterær frilanser og tidligere forlagsredaktør.
- Gulabuddin Sukhanwar (f. 1982), Trøndelag. Programkoordinator ved Litteraturhuset i Trondheim.
- Anne Kristin Undlien (f. 1962), Agder. Biblioteksjef ved Kristiansand folkebibliotek.
- Anja Dahle Øverbye (f. 1981), Oslo. Tegneserietegner, forfatter og illustratør.

I perioden 24. april til 1. september fungerte Anne Kristin Undlien som leder for faglig utvalg for litteratur mens Sigbjørn Skåden var i permisjon.

3.1.2 Vurderingsutvalgene

Det er for perioden 2022–2023 oppnevnt ni vurderingsutvalg som vurderer søknader og påmeldinger og fatter vedtak.

Under produksjonstilskuddsordningene for bildebøker og tegneserier er det oppnevnt underutvalg som innstiller til fagutvalget:

- Vurderingsutvalget for bildebøker behandler søknader om produksjonstilskudd til bildebøker.
- Vurderingsutvalget for tegneserier behandler søknader om produksjonstilskudd til tegneserier samt innkjøp av nye norske tegneserier.

Under innkjøpsordningene har følgende utvalg delegert vedtaksmyndighet for avgjørelser om innkjøp av enkelttitler:

- Vurderingsutvalget for ny norsk skjønnlitteratur for voksne, prosa: vedtar innkjøp av skjønnlitterær prosa for voksne.
- Vurderingsutvalget for ny norsk skjønnlitteratur, lyrikk: vedtar innkjøp av lyrikk for voksne.
- Vurderingsutvalget for ny norsk skjønnlitteratur, dramatik: vedtar innkjøp av dramatik for voksne.

- Vurderingsutvalget for ny norsk skjønnlitteratur for barn og unge: vedtar innkjøp av skjønnlitteratur for barn og unge.
- Vurderingsutvalget for ny norsk sakprosa for voksne: vedtar innkjøp av sakprosa for voksne.
- Vurderingsutvalget for ny norsk sakprosa for barn og unge: vedtar innkjøp av sakprosa for barn og unge.
- Vurderingsutvalget for oversatt litteratur: vedtar innkjøp av oversatt skjønnlitteratur og sakprosa for voksne og barn og unge.
- Vurderingsutvalget for tegneserier: vedtar innkjøp av nye norske tegneserier og behandler søknader om produksjonstilskudd til tegneserier for voksne og for barn og unge.

Mer informasjon om de enkelte vurderingsutvalgene finnes på Kulturdirektoratets nettsider. For perioden 2022–2023 står oversikten over medlemmene i de enkelte vurderingsutvalgene i årsrapportene for innkjøpsordningene.³⁶

3.2 Innkjøpsordningene

Formålet med innkjøpsordningene er å styrke norsk språk og litteratur ved at det blir skapt, utgitt, spredt og lest litteratur på norsk av høy kvalitet.

Innkjøpsordningene for litteratur, inkludert frakt og distribusjon, men eksklusive skolebibliotekordningen, utgjorde i 2023 over 80 prosent av den samlede avsetningen på litteraturområdet. De omfatter ordninger for innkjøp av ny norsk skjønnlitteratur, sakprosa og tegneserier samt litteratur oversatt til norsk. Innkjøp gjennom disse ordningene medfører økte forfatter- eller oversetterinntekter, styrking og utvikling av redaksjonelle miljøer og distribusjon av bøker til bibliotekene.

Av de åtte innkjøpsordningene for litteratur er to av ordningene automatiske, mens seks er selektive. For de selektive ordningene gjør utvalgene sine prioriteringer for innkjøp innenfor ordningens budsjetttrammer. For de automatiske ordningene vurderes innkjøp opp mot et minstekrav til kvalitet, og hvis den påmeldte boken innfrir kravet, skal den kjøpes inn uavhengig av budsjett. Automatikken i ordningen innebærer at de påmeldte titlene sendes bibliotekene på utgivelsesdato slik at bibliotekene kan tilby bøkene så raskt som mulig. Kulturrådet utbetaler i tillegg forlagsandelen

---

³⁶ Kulturdirektoratet 2023a.

og forfatterhonoraret før bøkene er vurdert for innkjøp. Når en tittel er påmeldt en automatisk ordning, er utgiver ansvarlig for videreformidlingen av forfatterhonoraret, som forfatteren beholder uavhengig av innkjøp. I de tilfellene en påmeldt bok til automatisk ordning ikke kjøpes inn, må hele det forhåndsutbetalte beløpet betales tilbake til Kulturrådet uten at papireksemlarene som er sendt til bibliotekene blir returnert. Påmelding til de automatiske ordningene utgjør dermed en økonomisk risiko for utgiver. De selektive ordningene for skjønnlitteratur er rettet mot utgivere i etableringsfasen, det vil si utgivere som ikke har publisert egne eller andres skjønnlitterære titler i mer enn fem år. Påmelding til ordningen er begrenset til fem år, før søker må over på automatisk ordning.

▸ **Tabell 3** Kulturrådets innkjøpsordninger for litteratur.

Den automatiske innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for voksne
Den selektive innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for voksne
Den automatiske innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for barn og unge
Den selektive innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for barn og unge
Innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa for voksne
Innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa for barn og unge
Innkjøpsordningen for oversatt litteratur
Innkjøpsordningen for nye norske tegneserier

Det er norske utgivere som kan melde på titler til innkjøpsordningene. Bøkene som kjøpes inn, tilgjengeliggjøres gjennom Kulturrådets distributør Biblioteksentralen direkte til norske bibliotek for utlån i Norge. Gjennom bibliotekene når de innkjøpte bøkene lesere over hele landet, uavhengig av forlagenes geografiske beliggenhet. Bibliotekene skal ivareta og gi tilgang til de innkjøpte bøkene i minst fem år, der utgivelsesåret regnes som første år.

For innkjøpsordningene for ny norsk litteratur kan bøker oversatt til norsk fra samisk eller de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romani eller romanes inkluderes dersom det første originalverket på samisk eller nasjonale minoritetsspråk ikke er mer enn fem år gammelt på søknadstidspunktet.

▾ **Tabell 4** Påmeldinger og innkjøp, innkjøpsordningene, samlet i 2023.

	Antall behand- lede titler ^a	Antall innkjøp	Antall avslag	Innkjøpsprosent
Skjønnlitteratur – voksne automatisk	291	252	39	87 %
Skjønnlitteratur – voksne selektiv	42	10	32	24 %
Skjønnlitteratur – barn og unge automatisk	102	91	11	89 %
Skjønnlitteratur – barn og unge selektiv	32	9	23	28 %
Sakprosa for voksne	366	126	240	34 %
Sakprosa for barn og unge	55	30	25	55 %
Tegneserier	54	23	31	43 %
Oversatt litteratur	243	125	118	51 %
Totalt	1185	666	519	56 %

^a Det gjenstår per 3. juni 2024 én påmeldt tittel til behandling i den selektive innkjøpsordningen for skjønnlitteratur for voksne.

De følgende avsnittene går nærmere inn på ordningene og er basert på årsrapportene for 2023, skrevet av lederne for de enkelte vurderingsutvalgene. Rapportene er publisert på Kulturdirektoratets nettsider, hvor de kan leses i sin helhet.³⁷

3.2.1 Tendenser og analyser – innkjøpsordningene samlet

Samlet sett gikk antall påmeldinger til innkjøpsordningene litt opp fra 2022, med en liten økning for de fleste skjønnlitterære ordningene og en litt mer merkbar nedgang for sakprosa for voksne. Alt i alt er forskjellene mellom 2022 og 2023, både i antall påmeldinger og innkjøpsprosent, såpass små for de fleste ordningene at tallene må kunne sies å være svært stabile.

Innkjøpsordningen for nye norske tegneserier hadde likevel en klar økning i antall påmeldinger, også sammenlignet med toppåret 2021. Tendensen med en klar overvekt av tegneserier for barn og unge blant både de påmeldte og de innkjøpte titlene gjorde seg fortsatt gjeldende i 2023.

Innenfor innkjøpsordningen for sakprosa for voksne var det en viss nedgang i påmeldte titler fra de store forlagene, mens påmeldinger fra de mellomstore og små forlagene holdt seg omtrent på samme nivå som tidligere. Rundt 50 prosent av de påmeldte titlene fra store forlag ble innkjøpt, mens flere mindre aktører hadde en høyere innkjøpsprosent.

³⁷ Kulturdirektoratet 2023a.

Hele 60 forlag meldte bare på én tittel, og av disse ble ti innkjøpt. Antallet innkjøp i denne kategorien har imidlertid økt sammenlignet med 2021 og 2022. Utvalget mener at det er vanskelig å si om disse tallene representerer en tendens, men vil følge med på utviklingen framover, særlig når det gjelder de store forlagene.

For de skjønnlitterære ordningene er avslagsprosenten vesentlig høyere i de selektive ordningene enn i de automatiske. Mange av bøkene som meldes på de selektive skjønnlitterære ordningene, er enten selvpublisererte eller utgitt på såkalte *vanity*-forlag, der forfatteren selv betaler for hele eller deler av utgivelsen. Ofte oppfyller ikke de påmeldte bøkene i denne kategorien flere av kvalitetskriteriene. Men også i de automatiske ordningene meldes det på bøker som ville trengt mer redaksjonelt arbeid. Dette gjelder oftest for de mindre forlagene eller forlag som ikke primært utgir skjønnlitteratur, men det hender også at større forlag utgir bøker der kvaliteten ikke er god nok.

Generelt for alle ordninger gjelder det at antall påmeldte titler på nynorsk ofte ligger noe lavere enn landsgjennomsnittet for nynorskbrukere. Dette gjelder blant annet for innkjøpsordningen for sakprosa for barn og unge, der det over den siste fireårsperioden er kjøpt inn 6 titler på nynorsk og 107 titler på bokmål, en nynorskandel på bare fem prosent. Innenfor innkjøpsordningen for oversatt litteratur er bare 14 av 243 påmeldte titler på nynorsk.

Det er god utvikling av nye forfattere og serieskapere innenfor flere av ordningene. Vurderingsutvalget for prosa for voksne har i alt behandlet 56 utgivelser fra debutanter i 2023. Dette er en markant oppgang fra året før da tallet var 44. Vi må helt tilbake til 2020 for å finne et høyere antall debutanter dette utvalget har behandlet. Da var tallet 62.

Innkjøpsordningene for litteratur for barn og unge retter seg mot en bred målgruppe, fra de aller minste barna til de som er i startgropen av voksenlivet. Vurderingsutvalgene for litteratur for barn og unge, inkludert tegneserier og oversatt litteratur, registrerer likevel at det meldes på svært få bøker for ungdom, og at bøker for barnehagebarn og for de yngste på barnetrinnet, seks til ni år, også er målgrupper hvor det gis ut få bøker, særlig om man ser bort fra bildebøkene for denne aldersgruppen.

Den visuelle litteraturen har en god utvikling både i antall og kvalitet. Tegneseriene er i fortsatt god vekst. Bildebøker er ikke lenger forbeholdt de minste barna, men også de eldre, og de omfatter også sjangeroverskridende utgivelser med både unge og voksne som målgruppe. Av bildebøkene som er påmeldt og vurdert til ordningene i 2023, er det stor spredning i både lengde og tematikk. Illustrasjoner står sterkt i sakprosaeen for barn og unge, og de er i flere tilfeller en svært viktig del av verket.

Innenfor innkjøpsordningen for oversatt litteratur fordeler søknadene seg på fire kategorier. I 2023 var den prosentvise fordelingen av søknadene i disse kategoriene 47 prosent skjønnlitteratur for voksne, 22 prosent skjønnlitteratur for barn og unge, 26 prosent sakprosa for voksne og 5 prosent sakprosa for barn og unge. Det er fortsatt bøker oversatt fra engelsk, fransk og svensk som er sterkest representert – disse tre språkene står for en andel på 64 prosent. Engelsk er minst dominerende i kategorien skjønnlitteratur for voksne, som også har den største språklige spredningen, med 20 forskjellige språk.

Vurderingsutvalget for sakprosa for barn og unge reiser i sin årsrapport spørsmålet om etterrettelig kildebruk i sakprosa for barn og unge. God og etterrettelig bruk av kilder blir bare viktigere fremover når kunstig intelligens og store språkmodeller som ChatGPT i større grad blir en del av hverdagen. Hvordan kan leseren vite at det som står i boken de leser, faktisk er fakta? Det er viktig at leseren forstår hvor kunnskapen som presenteres, kommer fra. Flere titler utvalget har vurdert, viser tydelig og med god litterær flyt hvor faktaene kommer fra, samt hva som er fakta, og hva som er forfatterens refleksjon. For ferske lesere er det spesielt viktig at det kommer frem om forfatteren selv har fagkompetanse på feltet, eller om ekspertisen er hentet fra andre kilder. En god kildeliste, som gjør at leseren selv kan finne tilbake til kilden og finne ut mer om temaet, er også viktig.

3.3 Forsøksordning for distribusjon av kulturfondbøker til skolebibliotek

Formålet med forsøksordningen for innkjøp og distribusjon av kulturfondbøker til skolebibliotek har vært å gi barn og unge tilgang til et større utvalg av nye norske bøker gjennom skolebiblioteket. Ordningen var en treårig forsøksordning (2020–2022) forlenget med ett år ut 2023.

Gjennom ordningen har 200 skolebibliotek over hele landet mottatt omkring 135 boktitler i året i fire år. I utvelgelsen av skoler til prøveprosjektet ble det lagt vekt på kvalitet og systematikk i organiseringen av skolebibliotekene og kvalitet og struktur på planene for litteraturformidlingen. Geografi og eventuell tilgang til folkebibliotek ble også tatt med i vurderingen, og det samme gjaldt sosioøkonomiske hensyn.

Ordningen har sørget for innkjøp og distribusjon av kulturfondbøker til skolebibliotek i grunnskolen. Gjennom ordningen har titler for barn og unge fra innkjøpsordningene for ny norsk skjønnlitteratur, innkjøpsordningen for ny norsk sakprosa og innkjøpsordningen for nye norske tegneserier blitt distribuert.

Forsøksordningen har gjennom en løpende evaluering bidratt med kunnskap om hva økt tilgang til litteratur i skolebiblioteket betyr for unges lesing. Ordningen har også bidratt til en kartlegging av hvordan skolebibliotekene som har deltatt i ordningen, har tatt imot og formidlet de innkjøpte og tilsendte kulturfondbøkene. En intern sluttrapport ble publisert i mai 2023.³⁸ Den viser at de aller fleste skolene er svært godt fornøyde med forsøksordningen. Skolene rapporterer om at ordningen har resultert i økt leselyst og høyere utlån. Noen av faktorene som har vært særlig viktige, er tilgang på nye bøker og variert litteratur i kombinasjon med gode og aktive formidlingsopplegg fra skolebibliotekaren. De fleste skolene gjennomførte sitt planlagte formidlingsopplegg og sier det fungerte godt og har vært viktig for hvordan forsøksordningen har fungert.

Ordningen ble avsluttet ved utgangen av 2023. Fra 1. januar 2024 erstattes den av *Kulturrådets skolebibliotekordning – innkjøp og distribusjon av kulturfondbøker til skolebibliotek*.

3.4 Om tilskuddsordningene

Norsk kulturfonds tilskuddsordninger for litteraturprosjekt, litteraturproduksjon og litteraturformidling bidrar til at ny norsk litteratur kan produseres, og at den kan formidles til publikum over hele landet.

▸ **Tabell 5** Søknader og tildelinger i tilskuddsordningene, samlet i 2023.

	Antall søknader	Antall tildelinger	Tidelingsprosent, søknader	Samlet søknadssum	Tidelinger i 2023 ^a	Tidelingsprosent, søknadssum
Tilskuddsordningen for litteraturprosjekt	33	21	64 %	15 489 850	5 782 000	37 %
Tilskuddsordningen for litteraturproduksjon	138	99	72 %	15 780 715	6 029 000	38 %
Tilskuddsordningen for litteraturformidling	168	102	61 %	52 927 127	18 897 000	36 %
Totalt	339	222	65 %	84 197 692	30 838 000	37 %

^a Samlet tildelingssum inkluderer vedtak fattet i 2023 for 2023 og tilsagn gitt i 2023 for 2024 og påfølgende år.

3.5 Litteraturprosjekt

Tilskuddsordningen for litteraturprosjekt skal bidra til at det kan initieres og utvikles prosjekter som øker bredden og kvaliteten på norsk litteratur. Ordningen skal tilrettelegge for et mangfold av stemmer i den litterære offentligheten og bidra til at det i Norge oversettes bøker fra ulike språk og geografiske områder til bokmål og nynorsk. Ordningen skal legge til rette for at litteratur skrevet på samisk og på de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes oversettes til en av de to målformene, og at det utvikles litterære prosjekter på de nasjonale minoritetsspråkene. Utgivere som gir ut bøker på norsk, samisk eller nasjonale minoritetsspråk, samt organisasjoner og arrangører kan søke. Ordningen har to søknadsfrister i året.

▾ **Tabell 6** Søknader og tildelinger, *tilskuddsordningen for litteraturprosjekt* 2023.

	2019	2020	2021	2022	2023
Antall søknader	19	31	34	22	33
Antall tildelinger	11	15	20	16	21
Tildelingsprosent, søknader	58 %	48 %	59 %	73 %	64 %

Ordningen omfatter Kulturrådets øremerkede avsetninger til nasjonale minoritetsspråk og litteratur fra minoritetsspråklige forfattere i Norge, opprettet i 2022, og oversettelse og formidling av samisk litteratur, opprettet i 2019.

▾ **Tabell 7** Søknadenes fordeling på avsetninger, *tilskuddsordningen for litteraturprosjekt* 2023.

	Antall søknader	Andel av søknader totalt	Antall tildelinger	Tildelingsprosent, antall	Beløp, søknader	Beløp, tildelinger	Tildelingsprosent, beløp
Ordinær avsetning ^a	22	67 %	13	59 %	12 739 600	4 283 000	34 %
Nasjonale minoritetsspråk og litteratur fra minoritetsspråklige forfattere	9	27 %	6	67 %	2 392 400	1 239 000	52 %
Oversettelse og formidling av samisk litteratur	2	6 %	2	100 %	357 850	260 000	73 %
Totalt	33	100 %	21	64 %	15 489 850	5 782 000	37 %

^a En søknad i andre søknadsrunde fikk en del av tilskuddet, 453 000 kroner, fra ordinær avsetning og resten av tilskuddet, 97 000 kroner, fra avsetningen for nasjonale minoritetsspråk og minoritetsspråklige forfattere, totalt 550 000 kroner.

3.5.1 Tendenser og analyser

Det kom inn 33 søknader til vurdering i 2023. Dette er 30 prosent flere enn året før, men omtrent like mange som i 2020 (31 søknader) og 2021 (34 søknader). Antallet søknader har altså holdt seg ganske jevnt de senere årene.

Ordningen har åtte spesifiserte søknadskategorier. Som tidligere var det i 2023 en overvekt av søknader i kategorien for større utviklingsprosjekter der flere planlagte bokutgivelser inngår i en sammenheng. Tolv søknader av denne typen ble innvilget. Alle er prosjekter der forlag skal oversette flere verk til norsk. Blant disse er bøker i en serie med oversettelse av verdensklassikere til nynorsk, et utvalg av belarusisk litteratur, tysk samtidslitteratur, islandsk barnelitteratur, latinamerikansk litteratur, filosofisk litteratur og oversettelse av tegnede fortellinger. Ved vurdering av søknader om større oversettelsesprosjekter legges det særlig vekt på om de utvalgte titlene representerer språk og/eller geografiske områder det normalt oversettes lite fra.

Med justerte retningslinjer vedtatt høsten 2022 kom en tydeligere satsing på nasjonale minoritetsspråk og litteratur fra minoritetsspråklige forfattere i Norge. I 2023 kom det for første gang inn to søknader for utgivelse av litteratur på de nasjonale minoritetsspråkene. Begge gjaldt parallellspråklige bokprosjekter på kvensk og norsk, med hovedvekt på kvensk. Begge søknader fikk innvilget støtte. Det kom inn syv søknader som gjaldt prosjekter som retter seg mot rekruttering av litterære stemmer som vil bidra til å utvikle mangfoldet i norsk litteratur, og fire av disse ble innvilget støtte. Tilskuddene gikk til et ukrainsk-norsk oversetterverksted, et prosjekt med utgivelsen av to parallellspråklige diktsamlinger – på persisk-norsk og albansk-norsk – og to utgivelser av manus som skrives av iranske forfattere på persisk, men som forlaget skal gi ut på norsk.

Faglig utvalg for litteratur understreker at den oversatte litteraturen er viktig for å sikre et mangfoldig litteraturtilbud for norskspråklige lesere, mens satsing på minoritetsspråk er avgjørende for å sikre at alle har lik mulighet til å uttrykke seg på sine egne vilkår.

I 2023 ble det søkt støtte til to prosjekter om oversettelse av barnebøker fra samisk til norsk, og begge fikk innvilget tilskudd. Med dette fortsetter Kulturrådet å bidra til at litteratur skrevet på samisk blir mer synlig og kan formidles til hele befolkningen.

Prosjektkategorien faglitterær publikasjon om litteratur ble i 2022 overført fra tilskuddsordningen for litteraturformidling til tilskuddsordningen for litteraturprosjekt. I 2023 kom det inn to søknader av denne typen, hvorav én mottok tilskudd.

3.5.2 Samlet vurdering av søknadene i 2023

I første av to søknadsrunder kom det inn forholdsvis mange søknader til *tilskuddsordningen for litteraturprosjekt*, og prosjektene hadde en større variasjon enn vanlig. Utvalget var spesielt glad for å for første gang kunne gi støtte til to utgivelser på et kvensk forlag. I den andre søknadsrunden savnet utvalget derimot et større mangfold blant søkerne, noe som kunne forklares med at det var ekstra mange søknader med mangfoldperspektiv i den første runden. I begge søknadsrundene savnet utvalget flere ikke-vestlige land representert i den største søknadskategorien, større utviklingsprosjekter med oversettelser av verk fra et spesifikt språkområde eller innenfor et tema.

3.5.3 Tilpasning og utvikling

Kulturrådet vedtok i september 2023 justerte retningslinjer for litteraturprosjektordningen, som ble tatt i bruk fra første søknadsrunde i 2024. Endringene består i at oversettelse av litteratur fra de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes til norsk inkluderes som en egen søknadskategori, på lik linje med litteratur oversatt fra samiske språk. Som en del av denne satsingen vedtok Kulturrådet et tilskudd på 500 000 kroner øremerket denne kategorien.

I 2023 ble det bevilget tilskudd på 1 239 000 kroner fra den øremerkede avsetningen for nasjonale minoritetsspråk og minoritetsspråklige forfattere i Norge, noe som viser at det har vært et klart behov for de ekstra midlene, og at det kom inn mange relevante og gode søknader. Midlene fra denne øremerkede avsetningen er nå nesten brukt opp, med kun 261 000 kroner overført til 2024.

I 2023 fikk to nye bokprosjekter fra et samisk forlag tilskudd fra den øremerkede avsetningen for oversettelse og utgivelse av samisk litteratur. Til sammenligning fikk rekordmange – syv – oversettelsesprosjekter fra samisk til norsk tilskudd i 2021. Derimot ble i 2022 to av totalt tre tilskudd avvist av søkeren. Det er ønskelig med flere søknader om oversettelse fra samisk. Det gjenstår fortsatt 1 910 100 kroner av avsetningen for oversettelse og formidling av samisk litteratur for videre bruk.

3.6 Litteraturproduksjon

Tilskuddsordningen for litteraturproduksjon skal bidra til at litteratur på norsk i utvalgte kategorier blir gitt ut, har høy kvalitet og gir en større bredde i norsk litteratur og offentlighet. Ordningen omfatter bildebøker, sakprosa for barn og unge og tegneserier. Faglig utvalg for litteratur fatter vedtak i alle sakene. Bildeboksøknader er i forkant behandlet av vurderingsutvalget for bildebøker og tegneseriesøknader av vurderingsutvalget for tegneserier. Ordningen har to søknadsfrister i året.

↘ **Tabell 8** Søknader og tildelinger, *tilskuddsordningen for litteraturproduksjon 2023*.

	2019	2020	2021	2022	2023
Antall søknader	140	157	132	133	138
Antall tildelinger	98	103	100	87	99
Tildelingsprosent, søknader	70 %	66 %	76 %	65 %	72 %
Samlet søknadssum	14 586 131	15 649 800	12 097 050	14 540 100	15 780 715
Tildelt sum, årets søknader	5 900 000	6 610 000	6 210 000	5 908 000	6 029 000
Tildelingsprosent, søknadssum	40 %	42 %	51 %	41 %	38 %

↘ **Tabell 9** Søknadenes fordeling på søknadskategori, *tilskuddsordningen for litteraturproduksjon 2023*.

	Antall søknader	Andel av søknader totalt	Antall tildelinger	Andel av tildelinger totalt	Beløp, søknader	Andel av totalt søknadsbeløp	Beløp tildelt	Andel av totalt tildelt beløp
Bildebøker	49	36 %	33	33 %	5 052 065	32 %	1 946 000	32 %
Sakprosa barn og unge	27	20 %	22	22 %	2 439 800	15 %	1 277 000	21 %
Tegneserier	62	45 %	44	44 %	8 288 850	53 %	2 806 000	47 %
Totalt	138	100 %	99	100 %	15 780 715	100 %	6 029 000	100 %

▾ **Tabell 10** Bildebøker i ordningen *tilskuddsordningen for litteraturproduksjon* 2019–2023.

	2019	2020	2021	2022	2023
Antall søknader	48	54	48	32	49
Antall tildelinger	28	33	31	27	33
Tildelingsprosent, søknader	58 %	61 %	65 %	84 %	67 %
Samlet søknadssum	4 401 281	4 880 700	3 870 000	3 092 500	5 052 065
Tildelt sum, årets søknader	1 850 000	2 050 000	1 850 000	1 790 000	1 946 000
Tildelingsprosent, søknadssum	42 %	42 %	48 %	58 %	39 %

▾ **Tabell 11** Sakprosa for barn og unge i *tilskuddsordningen for litteraturproduksjon* 2019–2023.

	2019	2020	2021	2022	2023
Antall søknader	29	37	34	37	27
Antall tildelinger	21	23	24	20	22
Tildelingsprosent, søknader	72 %	62 %	71 %	54 %	81 %
Samlet søknadssum	2 637 700	3 670 000	3 054 000	3 235 000	2 439 800
Tildelt sum, årets søknader	1 380 000	1 490 000	1 380 000	1 293 000	1 277 000
Tildelingsprosent, søknadssum	52 %	41 %	45 %	40 %	52 %

▾ **Tabell 12** Tegneserier i ordningen *tilskuddsordningen for litteraturproduksjon* 2019–2023.

	2019	2020	2021	2022	2023
Antall søknader	63	66	50	64	62
Antall tildelinger	49	47	45	40	44
Tildelingsprosent, søknader	78 %	71 %	90 %	63 %	71 %
Samlet søknadssum	7 547 150	7 099 100	5 173 050	8 212 600	8 288 850
Tildelt sum, årets søknader	2 670 000	3 070 000	2 980 000	2 825 000	2 806 000
Tildelingsprosent, søknadssum	35 %	43 %	58 %	34 %	34 %

3.6.1 Tendenser og analyser

Antallet søknader til ordningen var omtrent det samme i 2023 som året før. Innenfor den enkelte kategorien er det imidlertid tydeligere endringer fra 2022 til 2023. Det er en økning på over 50 prosent i antall bildebok-søknader, noe som betyr at antallet er oppe på tidligere nivå igjen etter en noe uventet nedgang fra 2021 til 2022. Antall søknader om tilskudd til sakprosa for barn og unge gikk ned nærmere 30 prosent fra 2022 til 2023, noe som må sies å være betydelig i denne sammenheng. Det var også en liten nedgang i antall søknader innenfor kategorien tegneserier.

Både for bildebøkene og tegneserier ble tildelingsprosenten lavere enn for sakprosa for barn og unge, og presset på disse to kategoriene bidro til å begrense størrelsen på tilskuddene. I andre søknadsrunde vedtok faglig utvalg for litteratur å holde igjen 165 000 kroner av bevilgningen til sakprosa for barn og unge og overføre disse midlene til innkjøpsordningen for nye norske tegneserier, der behovet har vært ekstra stort.

Det er verdt å merke seg at fordelingen av den totale bevilgningen til ordningen stemmer godt overens med fordelingen av antall søknader mellom de tre kategoriene. Det vil si at kolonnen «Andel av søknader totalt» samsvarer godt med «Andel av totalt tildelingsbeløp». Her er det selvsagt flere faktorer som kan spille inn, for eksempel kvaliteten på bokprosjektene, men det kan se ut til at fordelingene av bevilgningen er riktig. Når det gjelder størrelsen på søknadsbeløp, er det høyst ulik praksis fra forlag til forlag, og disse tallene bør ikke tillegges for mye vekt.

3.6.2 Målgrupper

Barn og unge er målgruppe for det aller meste av litteraturproduksjonen som får tilskudd under denne ordningen. Det er imidlertid noen forskjeller mellom kategoriene når det gjelder målgrupper.

For bildebøkene del er det kun unntaksvis at noen av bøkene har voksne som målgruppe. I 2023 ble det ikke søkt om tilskudd til noen bøker som kun er for voksne, men det ble søkt om støtte til to bøker for alle aldersgrupper – ingen av dem fikk tilskudd. Den aller største andelen av bildebøkene er for barn i barnehagealder.

Når det gjelder sakprosa for barn og unge, er barn og unge eneste målgruppe. Bøker for barnehagebarn er ikke like dominerende i denne kategorien som for bildebokkategorien, og omtrent halvparten av søknadene i 2023 gjelder bøker for barneskolebarn. Det var også to søknader om tilskudd til ungdomsbøker, hvorav den ene fikk tilskudd.

Tegneseriene skiller seg ut når det gjelder målgruppetenkning, i og med at det gjerne er mer flytende grenser innenfor denne kategorien. I 2023 var det bare fem søknader om produksjonstilskudd til tegneserier med kun voksne som målgruppe – fire av prosjektene fikk tilskudd. Ofte blir også ungdom inkludert sammen med voksne, noe som var tilfellet for 15 av årets søknader, hvorav 13 fikk innvilget tilskudd. Åtte av tegneserieprosjektene som ble behandlet, er for alle aldersgrupper, og seks av dem fikk tilskudd. De resterende tegneseriene rettet seg mot barn, barn og ungdom eller kun ungdom – avslag og tildeling fordeler seg nokså likt mellom disse søknadene. Ifølge forlagene som søkte, var det ingen søknader om tilskudd til tegneserier for barn i barnehagealder.

3.6.3 Geografisk fordeling

En overveiende del av søknadene til produksjonstilskuddsordningen kommer fra utgivere lokalisert i Oslo. I tillegg er gjerne ett eller to andre fylker representert innenfor hver kategori i søknadsrundene. I 2023 har Oslo-dominansen vært like stor som den pleier, noe som i stor grad skyldes lokaliseringen av norske forlag.

Det ble gitt både avslag og bevilgninger til utgiverne utenfor Oslo. Ifølge retningslinjene for ordningen er geografisk fordeling *ett* av forholdene som vektlegges i den samlede prioriteringen når søknadene vurderes. Bøkene som får tilskudd, blir imidlertid tilgjengelige over hele landet ved utgivelse.

3.6.4 Nynorsk

Av totalt 138 søknader er det kun 13 som gjelder utgivelser på nynorsk. Ti av disse fikk tilskudd.

3.6.5 Fordeling av tilskudd mellom utgiver og illustratør eller tegneserieskaper

Tilskuddene under produksjonstilskuddsordningen blir normalt fordelt med 60 prosent til illustratør eller serieskaper og 40 prosent til utgiver. For bildebøkene har det vært mulig å dele tilskuddet med 70 prosent til illustratør og 30 prosent til utgiver i spesielle tilfeller, men denne muligheten ble ikke brukt i 2023. Når det gjelder tilskuddene til sakprosa for barn og unge, er det ikke alltid grunnlag for å øremerke deler av tilskuddet til illustratør. Det ble ikke øremerket i to av tilskuddene i 2023.

På grunn av at Det Norske Samlaget får et årlig tilskudd over statsbudsjettet for utgivelse av bøker på nynorsk, har tilskudd til utgivelser fra Samlaget vært øremerket til illustratør eller serieskaper, også etter at hovedregelen om at institusjoner med fast årlig tilskudd over statsbudsjettet normalt ikke kunne motta prosjekttilskudd fra Norsk kulturfond ble fjernet. I forbindelse med årets andre søknadsrunde vurderte faglig utvalg for litteratur om praksis skal endres, men konkluderte med at den inntil videre skal videreføres. I 2023 var det totalt fire produksjonstilskudd som gikk til bøker utgitt på Samlaget.

3.6.6 Bildebøker

Det er de etablerte forlagenes bildebokprosjekter som har utmerket seg i de to søknadsrundene. Spennet er imidlertid stort både tematisk og visuelt. Tidstypiske temaer som kjønnsidentitet, bærekraft og barnefattigdom er representert, gjerne med politiske undertoner, men ikke all tematikk er realistisk, og det overnaturlige opptrer i noen av bøkene. Psykiske utfordringer er også et tema som blir behandlet, og separasjonsangst blir tematisert med stor forståelse i ett av bokprosjektene som har fått tilskudd. Vurderingsutvalget merket seg at barn tar rollen som den voksne og ansvarlige i flere av bøkene. Omvendte omsorgsroller kan synes å være en ny norm i barnekulturen.

På det visuelle planet er det store variasjoner med sterke individuelle, kunstneriske uttrykk. Det skapes særegne, vellykkede bildebokunivers med stor følsomhet og forståelse for forholdet mellom tekst og illustrasjon – sterke fortellinger og sterke streker.

Selv om vurderingsutvalget har berømmet nivået på bøkene, har utvalget også etterlyst mer utprøving, særlig i bøkene for de aller yngste. Når det gjelder de avslåtte søknadene, ligger det gjerne gode intensjoner til grunn for bokprosjektene, men ofte står det mye tilbake på den redaksjonelle kvaliteten. Det er gjerne snakk om gode ideer som ikke har funnet sin form.

3.6.7 Sakprosa for barn og unge

Det har vært to ganske jevne søknadsrunder med forholdsvis mange tildelinger i 2023. En stor andel av bokprosjektene er rikt illustrert av profesjonelle illustratører. For de beste er det en fin balanse mellom tekst og illustrasjoner med høyt nivå på begge deler.

Selv om kvalitetsnivået på bokprosjektene som blir behandlet i denne kategorien, har vært stigende de siste årene, er det et stort spenn mellom

de sterkeste og svakeste søknadene. Det er både visuelle og tekstlige mangler ved prosjektene som ikke nådde opp i søknadsrundene.

Det kan se ut til å være økende overlapp mellom de tre søknadskategoriene i produksjonstilskuddsordningen, og søkere kan være i tvil om hvor en søknad hører hjemme, noe som særlig kan involvere sakprosa-kategorien. Det har vært ett tilfelle hvor et prosjekt ble overført fra bildebok-kategorien til sakprosa for barn og unge i 2023. Dette bokprosjektet fikk tilskudd under sistnevnte kategori. For noen av søknadene som ble sendt inn til bildebokkategorien, uttrykte søkeren tvil over valget av kategori. I alle disse tilfellene er innslaget av fiksjon så stort at det ikke var aktuelt å vurdere bokprosjektene som sakprosa. Vurderingsutvalget syntes heller ikke det var problematisk å behandle disse bokprosjektene som bildebøker, men de ble innstilt til avslag – en tilråding som ble fulgt av fagutvalget.

3.6.8 Tegneserier

Tegneseriefeltet var tidligere mannsdominert, men slik er det ikke lenger. I 2023 har det i tillegg kommet flere nye navn blant de kvinnelige tegneserieskaperne. Nykommerne omfatter imidlertid ikke bare kvinner. Det er også flere menn blant serieskaperne som har mottatt produksjonstilskudd for første gang.

De nye serieskaperne opererer primært innenfor etablerte sjangere, men noen utfordrer mediet. Det kan være at historien ikke er like handlingsmettet som vanlig, og at leseren gis større frihet til å tolke selv. De litterære universene kan også være mer mangfoldige.

Nyskaping finner også sted blant serieskaperne som har vært med lenge. Steffen Kvernelands *Skygger* var et av bokprosjektene som særlig utmerket seg i 2023. For øvrig har tilskuddene gått til flere sterke bøker fra etablerte serieskaperne.

Innenfor tegneseriekategorien er det bokserier for barn og unge som blir gitt ut i bind etter bind, og mange er gode. Hvor lenge bokseriene skal motta tilskudd, er imidlertid et dilemma. Vurderingsutvalget har vært bevisst på denne problematikken ved innstilling til tilskudd eller avslag og har gjort en helhetsvurdering fra sak til sak.

Biseriestøtten skal kompensere løpende tegneseriepublikasjoner for at de velger å trykke norske biserier fremfor utenlandsk stoff som er billigere i innkjøp. Tilskuddene går gjerne til økonomisk robuste publikasjoner, og det kan diskuteres hvor viktige tilskuddene er for at norske serier blir prioritert. Vurderingsutvalget har allikevel valgt å videreføre biseriestøtten i sine tilrådinge, noe som særlig er gjort på bakgrunn av tilbakemeldinger

fra tegneseriefeltet. I 2023 vedtok fagutvalget å tildele totalt 387 500 kroner til de fem publikasjonene som hadde søkt om slik støtte.

3.6.9 Tilpasning og utvikling

Med bakgrunn i utredningen *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet*, som ble utarbeidet av Høgskolen i Volda i 2020, skal alle ordninger på litteraturfeltet gjennomgås og videreutvikles i dialog med relevante aktører. *Tilskuddsordningen for litteraturproduksjon* er den siste som gjenstår, og gjennomgangen startet høsten 2023. Hovedarbeidet vil imidlertid bli gjort i 2024, etter oppnevningen av nytt fagutvalg. Etter planen kan reviderte retningslinjer foreligge og tas i bruk i 2025. Sentrale spørsmål til gjennomgangen vil være knyttet til hvilke kategorier som skal være en del av ordningen, og hvordan søknadene innenfor kategoriene skal vurderes.

3.7 Litteraturformidling

Tilskuddsordningen for litteraturformidling skal bidra til at en stor bredde av litteratur – primært på norsk, samisk og de nasjonale minoritetsspråkene – blir profesjonelt formidlet til et bredt sammensatt og allment publikum. Ordningen skal bidra til at det inkluderes et mangfold av medvirkende på litteraturscenene i Norge, og stimulere til nyskaping og nye former for programmering og formidling. Tilskuddsordningen hadde fire søknadsrunder i 2023.

▸ **Tabell 13** Søknader og tildelinger, *litteraturformidling* 2019–2023.

	2019	2020	2021	2022	2023
Antall søknader	155	154	159	149	168
Antall tildelinger	89	89	112	109	102
Tildelingsprosent, søknader	57 %	58 %	70 %	73 %	61 %
Samlet søknadssum	32 439 015	38 588 261	46 234 421	50 193 654	52 927 127
Tildelt sum, årets søknader ^a	13 779 000	13 642 000	19 738 000	18 270 000	18 807 000
Tildelingsprosent, søknadssum	42 %	35 %	43 %	36 %	36 %

^a Inkluderer tilsagn for kommende år.

▼ **Tabell 14** Søknadenes fordeling på søknadskategori, litteraturformidling 2023.

	Antall søknader	Andel av søknader totalt	Antall tildelinger	Andel av tildelinger totalt	Tildelingsprosent, antall	Beløp, søknader	Beløp tildelt	Tildelingsprosent, beløp
Litteraturfestival	60	36 %	53	52 %	88 %	33 009 725	13 825 000	42 %
Litteraturarrangement	66	39 %	39	38 %	59 %	8 726 000	2 982 000	34 %
Andre typer formidling av litteratur	38	23 %	8	8 %	21 %	8 191 402	1 020 000	12 %
Formidlingsvirksomhet	4	2 %	2	2 %	50 %	3 000 000	980 000	33 %
Totalt	168	100 %	102	100 %		52 927 127	18 807 000	

▼ **Tabell 15** Nye søkere fordelt på søknadskategori, litteraturformidling 2023.

	Antall søknader	Andel av søknader totalt	Antall tildelinger	Andel av tildelinger totalt	Tildelingsprosent, antall	Beløp, søknader	Beløp tildelt	Tildelingsprosent, beløp
Litteraturfestival	6	15 %	4	31 %	67 %	975 000	170 000	17 %
Litteraturarrangement	14	35 %	8	62 %	57 %	1 655 000	673 000	41 %
Andre typer formidling av litteratur	20	50 %	1	8 %	5 %	4 845 548	90 000	2 %
Formidlingsvirksomhet ^a	0	0 %	0	0 %	0 %	0	0	0 %
Totalt	40	100 %	13	100 %		7 475 548	933 000	

^a I fjerde søknadsrunde i 2023 ble det behandlet to nye søkere i kategorien formidlingsvirksomhet. Disse to var ikke nye søkere til tilskuddsordningen. Det ble søkt om totalt 1 100 000 kroner, begge søknadene ble avslått.

▾ **Tabell 16** Søknadenes geografiske fordeling, litteraturformidling 2023.

	Antall søknader	Andel av søknader totalt	Antall tildelinger	Andel av tildelinger totalt	Tildelingsprosent, antall	Beløp, søknader	Beløp tildelt	Tildelingsprosent, beløp
Agder	8	5 %	4	4 %	50 %	2 000 600	370 000	18 %
Innlandet	10	6 %	8	8 %	80 %	12 580 000	3 940 000	31 %
Møre og Romsdal	5	3 %	3	3 %	60 %	2 882 800	1 750 000	61 %
Nordland	4	2 %	2	2 %	50 %	563 725	110 000	20 %
Oslo	42	25 %	22	22 %	52 %	7 950 248	2 688 000	34 %
Rogaland	11	7 %	8	8 %	73 %	4 239 500	2 020 000	48 %
Troms og Finnmark	8	5 %	5	5 %	63 %	3 018 000	610 000	20 %
Trøndelag	11	7 %	6	6 %	55 %	1 569 000	525 000	33 %
Vestfold og Telemark	14	8 %	8	8 %	57 %	3 455 000	970 000	28 %
Vestland	26	15 %	19	19 %	73 %	9 160 000	3 939 000	43 %
Viken	28	17 %	17	17 %	61 %	5 358 254	1 885 000	35 %
Svalbard	0	0 %	0	0 %	0 %	0	0	0 %
Utlandet	1	1 %	0	0 %	0 %	150 000	0	0 %
Totalt	168	100 %	102	100 %		52 927 127	18 807 000	

3.7.1 Tendenser og analyser

Hovedvekten av midlene gikk til litteraturfestivaler. I henhold til tilskuddsordningens retningslinjer skal litteraturfestivaler som har mottatt tilskudd på minimum 200 000 kroner gjennom minst fem sammenhengende år, kunne forvente forutsigbarhet fra Kulturrådet med hensyn til tilskuddsnivå. I 2023 gjaldt dette åtte av festivalene, som til sammen ble tildelt ca. 9,1 millioner kroner. I søknadskategorien andre typer formidling av litteratur ble det gitt noen tilskudd til digitale prosjekter og podkaster, men i hovedsak ble det søkt om støtte fra tilskuddsordningen til tradisjonell litteraturformidling, som litterære samtaler og opplesninger. Få søknader gjaldt nyskapende prosjekter. To søkere til ordningen mottar driftstilskudd i kategorien formidlingsvirksomhet.

40 av de i alt 168 søknadene i 2023 var fra nye søkere. 33 prosent av disse søknadene fikk innvilget støtte, de fleste ble tildelt små beløp, 30 000–50 000 kroner. Tildelingsprosenten for beløp, altså andelen av omsøkt beløp som ble tildelt, er også i hovedsak lav. Budsjetttrimmen gir ikke stort rom for nye søkere. Balansegangen mellom å skape forutsigbarhet for særlig festivalene og et ønske om å støtte nye tiltak er en stadig tilbakevendende problemstilling.

Det er god geografisk spredning i søknadene og tildelingene, men man ser at områdene med de store festivalene skiller seg ut med høye beløp.

3.7.2 Mangfold – flere stemmer, uttrykk og estetiske praksiser

Faglig utvalg for litteratur har mottatt flere søknader som legger vekt på mangfold i programmeringen av festivaler og arrangementer, og det ble tildelt støtte til flere prosjekter som bidrar til et mer mangfoldig kunstfelt, eksempelvis Ordkalotten Tromsø internasjonale litteraturfestival med sitt urfolksperspektiv. Noen tiltak involverer fribyforfattere, forfattere som er forfulgt i sitt hjemland på grunn av sin litterære produksjon og er innvilget opphold i en friby, som litteraturfestivalen Kapittel og Norsk Oversetterforenings prosjekt Tekst i flukt. Bergen internasjonale litteraturfestival (LitFestBergen) ønsker å gi et tilbud også til døve og hørselshemmede så vel som blinde og synshemmede, mens Norsk Litteraturfestival samarbeider med en behandlingsinstitusjon for rusmisbrukere og et læringscenter for fremmedspråklige på festivalen. Det er også flere søkere som programmerer med aktører med flerkulturell bakgrunn på scenen, og som henvender seg til et flerkulturelt publikum, som festivalen Rap + poesi.

3.7.3 Barn og unge

21 prosent av søknadene gjaldt prosjekter der hovedmålgruppen er barn og unge, som festivalene Appelsinia, Ribsenfestivalen og Falturiltu – og arrangementet Barnas poesidag. 48 prosent av søknadene gjaldt prosjekter som delvis involverer barn og unge. Det er særlig litteraturfestivalene som peker seg ut med mange og ofte sterke søknader om støtte til prosjekter for denne målgruppen. Noen av de omsøkte tiltakene var rettet spesielt mot unge voksne.

3.7.4 Samisk og de nasjonale minoritetsspråkene

Litteraturformidlingsordningen skal bidra til at litteratur på samisk og de nasjonale minoritetsspråkene blir profesjonelt formidlet til et allment publikum. Det har vært flere søknader som omfatter samisk litteratur i hver søknadsrunde, og utvalget har prioritert tilskudd til disse prosjektene. Av disse utmerker festivalene Ordkalotten, Márkomeannu og Mun dajan seg. Også andre søkere programmerer med samisk litteratur, som LitFestBergen og arrangementsrekken Litteratur på Blå. Det er få søknader til formidlingsordningen som omfatter de nasjonale minoritetsspråkene.

3.7.5 Nynorsk

Flere av prosjektene som har fått tilskudd, bidrar til å styrke nynorsk språk og litteratur. Dette gjelder spesielt arrangementsrekken til Litteraturbåten Epos og Rom for ord, festivalene Litteratursymposiet i Odda og Litteraturdagane i Vinje, og dessuten Faturiltu, som er den eneste rene nynorskfestivalen for barn og landets største formidlingsarena for nynorsk barne- og ungdomslitteratur.

3.7.6 Større ytringsrom – friksjonsfylte fellesskap

Flere av søkerne legger vekt på at det omsøkte tiltaket vil bidra til et større ytringsrom, blant dem LitFestBergen, som er en arena for debatter, samtaler og program som omhandler ytringsfrihet og demokrati, og hvor stemmer fra alle verdens kontinenter skal komme til orde. Gjennom samarbeidet med World Expression Forum (WExFO) gir Norsk Litteraturfestival ytringsfrihet økt oppmerksomhet. Festivalen KÅKÅ|nomics i Stavanger er en arena for debatt, kunnskapsformidling og meningsbryting, mens Jernrosa Politisk Litteraturfestival presenterer seg som «eit demokrati- og ytringsfridomsinitiativ».

3.7.7 Bærekraft og miljø

Det er først og fremst de største festivalene som utmerker seg når det gjelder bærekraft. Det gjelder eksempelvis Norsk Litteraturfestival, som presiserer at den skal prioritere bærekraftige alternativer og bidra til bevisstgjøring og kunnskap om miljø; LitFestBergen, som ønsker å «sette eit så lite klima- og miljøavtrykk som mogeleg og arbeidar aktivt med dette» og Kapittel, som oppfordrer alle deltakerne som har anledning til det, til å

«reise grønt», og som også samarbeider med andre aktører slik at gjestene kan få flere oppdrag med den samme reisen.

3.7.8 Bibliotek

22 av årets søknader kom fra bibliotek, de fleste av disse fikk tilskudd. Biblioteksøknadene ble særlig vurdert opp mot Nasjonalbibliotekets utlysninger av økonomiske midler til bibliotek, i tråd med tilskuddsordningens retningslinjer. Bibliotekene kan søke om tilskudd fra Nasjonalbiblioteket til frikjøp av bibliotekpersonale til litteraturformidling. Nasjonalbiblioteket dekker ikke honorarer til forfattere.

3.7.9 Virksomheter med statstilskudd

Den tidligere såkalte hovedregelen om at virksomheter med fast årlig tilskudd over statsbudsjettet normalt ikke kunne motta prosjekttilskudd fra Norsk kulturfond, ble opphevet i 2022. Selv om Kulturrådet fortsatt ønsker å være tilbakeholdent med å ta ansvar for virksomheter som har fast statstilskudd, kan fagutvalgene selvstendig vurdere søknader fra slike virksomheter med hensyn til ordningens formål og kriterier – og på faglig grunnlag avgjøre når det er ønskelig å bidra til prosjekter eller utviklings tiltak ved virksomhetene.

Ni av søknadene til formidlingsordningen i 2023 kom fra virksomheter som mottar statstilskudd, og av disse ble to innvilget støtte. I ett av disse to tilfellene ble det omsøkte tiltaket vurdert å ikke være en del av søkers kjerneoppgaver. I det andre tilfellet ble det gitt statstilskudd for første gang i 2023 med et forholdsvis lavt beløp, det var dessuten knyttet usikkerhet til hvorvidt statstilskuddet ville bli videreført kommende år og dermed kunne regnes som et fast tilskudd.

3.7.10 Flerårig tilskudd

Mange av søkerne til tilskuddsordningen ønsker en mer langsiktig finansiering. I de nye retningslinjene for ordningen er det i større grad åpnet for forutsigbarhet, og kriteriene for flerårig tilskudd er tydeliggjort. Flere av søknadene i 2023 gjaldt flerårig tilskudd. Det ble gjort vedtak om flerårig støtte til kun ett av de omsøkte tiltakene: Litteraturfestivalen Falturiltu fikk innvilget hele søknadsbeløpet for to år. Øvrige søkere, der vurderingsmaterialet var tilstrekkelig til at flerårig tilskudd kunne vurderes, ble tildelt støtte for ett år. Dagens budsjetttramme gjør det risikabelt å binde opp større beløp for flere år fram i tid.

3.7.11 Tilpasning og utvikling

Nye retningslinjer for tilskuddsordningen for litteraturformidling ble innført fra og med søknadsfristen 2. juni 2022. En av endringene som ble gjort, var opprettelsen av en ny søknadskategori: formidlingsvirksomhet. Etter tre søknadsrunder med nye retningslinjer var erfaringen at mange søkere benyttet denne søknadskategorien når de i stedet skulle ha valgt en av de tre andre kategoriene. Det ble derfor gjort ytterligere justeringer i tilskuddsordningens retningslinjer, vedtatt i Kulturrådets møte 1. februar 2023, der det ble presisert at kategorien formidlingsvirksomhet kun har søknadsfrist i september, og at det stilles særskilte krav til søknaden.

Til søknadsfristen 5. september kom det i alt fire søknader i kategorien formidlingsvirksomhet. To av søkerne er tidligere driftstilskuddsmottakere som ble fasett inn i formidlingsordningen i 2021. Disse to fikk tilskudd for 2024, med en økning for å kompensere for lønns- og prisvekst. To av søkerne søkte kategorien for første gang, og disse fikk avslag. For at det skal være aktuelt å ta inn flere søkere i kategorien formidlingsvirksomhet uten at ordningens budsjetttramme økes, vil fagutvalget måtte prioritere formidlingsvirksomhet på bekostning av søkere i andre kategorier.

3.7.12 Tilskuddsordningens budsjetttramme

Stort press på tilskuddsordningen for litteraturformidling over lengre tid har gjort at det har vært lite rom for å øke nivået på bevilgningene, til eksempelvis festivalene, for blant annet å kunne kompensere for lønns- og prisvekst. Tilleggsbevilgningen til formidlingsordningen som følge av revidert statsbudsjett i 2023 samt tilbakeførte midler fra tilleggsutlysningen for litteraturformidling for barn og unge gjorde det likevel mulig å øke tilskuddene noe både i tredje og fjerde søknadsrunde.

Fagutvalget ser at det trengs økte budsjetttrammer for bedre å kunne ivareta søkerne behov. Tilskuddsordningen for litteraturformidling er derfor tatt inn i Kulturrådets budsjettinnspill til Kultur- og likestillingsdepartementet for 2025 – som en prioritert ordning på litteraturområdet, med en omsøkt økning på ti millioner kroner.

Kilder

- Bok365. (2023, 19. september). Rekordhøyt forhåndssalg til Kapittel. <https://bok365.no/artikkel/rekordhoyt-forhandssalg-til-kapittel/>
- Bokloven. (2023). Lov om omsetning av bøker (LOV-2023-06-16-64). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2023-06-16-64>
- Bokloven – hva skjer videre?* (2024, 24. januar). <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/arkiv-bibliotek-og-museum/innsiktsartikler/bokloven-hva-skjer-videre/id3002853/>
- Den norske Forfatterforening. (2023a, 14. desember). *Forfatterne bryter forhandlingene*. <https://www.forfatterforeningen.no/artikkel/forfatterne-bryter-forhandlingene/>
- Den norske Forfatterforening. (2023b, 9. juni). *Regjeringa vil styrke kunsten og kunstnarens kår*. Den norske Forfatterforening. <https://www.forfatterforeningen.no/artikkel/regjeringa-vil-styrke-kunsten-og-kunstnarens-kaar/>
- Den norske Forfatterforening. (2023c, 6. oktober). *Statsbudsjettet: 44 nye stipendjemler*. <https://www.forfatterforeningen.no/artikkel/statsbudsjettet-44-nye-stipendmidler/>
- Den norske Forfatterforening. (2024, 8. februar). *Enighet om KI-appendiks*. <https://www.forfatterforeningen.no/artikkel/enighet-om-ki-appendiks/>
- Den Norske Forleggerforening. (2023a, 15. desember). *Forleggerforeningen vil bevare normalkontrakten*. <https://forleggerforeningen.no/nyhetsarkiv/forleggerforeningen-vil-bevare-normalkontrakten/>
- Den Norske Forleggerforening. (2023b, 3. november). *Kunstig intelligens (KI) og forlagsdrift*. <https://forleggerforeningen.no/nyhetsarkiv/kunstig-intelligens-ki-og-forlagsdrift/>
- Den norske Forleggerforening. (2023c). *Kvartalsvis rapport for allmennmarkedet inklusive strømming kv. 4*. <https://forleggerforeningen.no/wp-content/uploads/2024/02/2023-Q4.pdf>
- Fatland, E., de Figueiredo, I., Strøksnes, M., Ravatn, A., Sverdrup-Thygeson, A., Eriksen, T. H., Majid, S., Blix, A., Ali, S. J., der Hagen, A. v., Quintano, K., Fidjestøl, A., Kolloen, I. S., Lahlum, H. O., Fridtun,

- K., Kjøs, P., Østli, K., Dahlen, P. V., Borchgrevink, A., Hovland, R., Lie, A. D., Stalsberg, L., Breen, M., Sibeko, G., Uri, H., Berg, T. R., Jaklin, A., Delsett, A. L., Østby, H. & Westlie, B. (2023, 12. desember). *Sakprosa er skrivekunst!* Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening.
- Grafill. (2023a). *Grafill rigger for et større KI-prosjekt*. Hentet 10. juni 2024 fra <https://www.grafill.no/nyheter/grafill-rigger-for-et-storre-ki-prosjekt>
- Grafill. (2023b, 4. desember). *Statsbudsjettet: Endelig kom julegaven norske serieskapere har kjempet for i årevis!* <https://www.grafill.no/nyheter/statsbudsjettet-endelig-kom-julegaven-norske-serieskapere-har-kjempet-for-i-arevis>
- Halvorsen, L. J., Neple, A. & Bjerke, P. (Red.). (2020). *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet*. Kulturrådet/ Fagbokforlaget. <https://kulturdirektoratet.no/documents/10157/aae0a415-ae8a-4df1-83b5-4202c1146b79>.
- Hurdalsplattformen. *For en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet 2021–2025*. (2021). Arbeiderpartiet og Senterpartiet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hurdalsplattformen/id2877252/>
- Kultur- og likestillingsdepartementet. (2023a, 7. desember). *Regjeringa heidrar Jon Fosse*. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringa-heidrar-jon-fosse/id3017241/>
- Kultur- og likestillingsdepartementet. (2023b, 9. juni). *Regjeringa vil styrke kunsten og kunstnarens kår*. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringa-vil-styrke-kunsten-og-kunstnarens-kaar/id2983652/>
- Kultur- og likestillingsdepartementet. (2023c, 13. desember). *Skal undersøke bruk av opphavsrettslig beskyttet materiale i trening av norsk kunstig intelligens*. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/skal-undersoke-bruk-av-opphavsrettslig-beskyttet-materiale-i-trening-av-norsk-kunstig-intelligens/id3018547/>
- Kulturdirektoratet. (2023a). *Rapporter fra innkjøpsordningene for litteratur*. Hentet 10. juni 2024 fra <https://www.kulturdirektoratet.no/web/guest/rapporter-fra-2023>
- Kulturdirektoratet. (2023b, 17. november). *Åpner for oversettelse fra nasjonale minoritetsspråk*. <https://www.kulturdirektoratet.no/web/guest/norsk-kulturfond/vis-artikkel-/artikkel-oversettelse-nasj-minoritetssprak>
- Kulturrådet. (2022). *Høringssvar – ny lov om omsetning av bøker*. <https://www.regjeringen.no/no/>

- dokumenter/hoering-av-forslag-til-ny-boklov/
id2924419/?uid=f3e28ee0-99e1-427b-b6e9-3144864d9622
- Kulturrådet. (2023a). *Forsøksordninga for distribusjon av kulturfondbøker til skulebibliotek. Hovudfunn frå intern gjennomgang*. <https://www.kulturdirektoratet.no/web/guest/vis-publikasjon/-/forsoksordninga-for-distribusjon-av-kulturfondboker-til-skulebibliotek>
- Kulturrådet. (2023b, 27. juni). *Forsøksordningen for skolebibliotek gjøres permanent*. Kulturdirektoratet. <https://www.kulturdirektoratet.no/web/guest/litteratur/vis-artikkel/-/forsoksordningen-for-skolebibliotek-gjores-permanent>
- Kulturrådet. (2023c). *Innspill til regjeringens leselyststrategi fra Kulturrådet*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/5a9e4d42d95042f38df6036a145980fc/kulturradet.pdf>
- Løvåsen, S. & Wetås, Å. (2023, 3. januar). *Minoritetsspråk må inn i den nye boklova*. Kulturdirektoratet. <https://www.kulturdirektoratet.no/de/web/guest/norsk-kulturfond/vis-artikkel/-/minoritetssprak-ma-inn-i-den-nye-boklo-1>
- Neraal, A. (2024). 2023: Sterke strømmetall. *Bok365*. <https://bok365.no/artikkel/2023-sterke-strommetall/>
- Nystøyl, K. F. (2023a, 8. oktober). *Kriseår for norsk ungdomslitteratur*. *Periskop*. <https://periskop.no/krisear-for-norsk-ungdomslitteratur/>
- Nystøyl, K. F. (2023b, 22. november). *Tegneserier: 60 % har fått avslag fra innkjøpsordningen*. *Periskop*. <https://periskop.no/tegneserier-60-har-fatt-avslag-fra-innkjopsordningen/>
- Prop. 1 S (2023–2024) *For budsjettåret 2024 under Kultur- og likestillingsdepartementet*. Kultur- og likestillingsdepartementet (2023). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-20232024/id2997577/>
- Prop. 82 L (2022–2023) *Lov om omsetning av bøker (bokloven)*. Kultur- og likestillingsdepartementet (2023). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-82-l-20222023/id2968954/>
- Stampe, P. L., Thomassen, M. N., Vindøy, A., Wee, M. S. & Alstad, E. D. (2023). *Kunst i tall 2022. Inntekter fra musikk, litteratur, visuell kunst og scenekunst*. Kulturdirektoratet. <https://www.kulturdirektoratet.no/web/guest/vis-publikasjon/-/kunst-i-tal-2022>
- Stortinget. (2023). *Sannhets- og forsoningskommisjonen*. Hentet 10. juni 2024 fra <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Organene/sannhets--og-forsoningskommisjonen/>
- Tjønn, B. J., Hanssen, E., Vestbø, A., Lyng, H. & Løken, A. (2023, 16. oktober). *Stjeler de språket vårt, stjeler de også kulturen vår*. Norske

- Barne- og Ungdomsbokforfattere. <https://www.nbuforfattere.no/2023/10/16/stjeler-de-spraket-vart-stjeler-de-ogsa-kulturen-var/>
- Vestbø, A. (2023, 21. desember). *Tar ikke kulturministeren ansvar for litteraturpolitikken?* Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening. <https://nffo.no/aktuelt/home/nyheter/tar-ikke-kulturministeren-ansvar-for-litteraturpolitikken>
- Zupin, I. (2023, 9. juni). *Kunstnermeldingen lagt frem*. Forfatterforbundet. https://forfatterforbundet.no/2023/06/09/kunstnermeldingen-lagt-frem/?doing_wp_cron=1715688260.2584619522094726562500

